

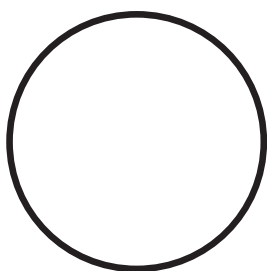
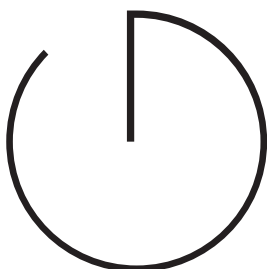
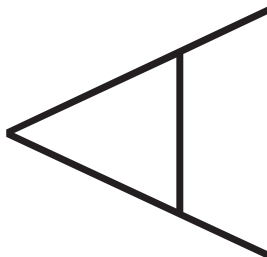
OGLAR

LETO
2016,
ŠT. 31

GLASILO KULTURNEGA DRUŠTVA ZAVRATEC



JUNIJ 2016



UVODNIK

- 2 Uvodnik

DRUŽABNA KRONIKA

- 2 Prek grbin do korit
4 Župnijski pastoralni svet
5 Mesec maj s patrom Pijem
6 Odprava vseh treh

AKTUALNO

- 6 Zavratcev na češki najvišji vrh
7 Nogometni turnir trojk 2016

KULTURA

- 8 Otroško-mladinski pevski zbor župnije Zavratac
9 Prvo polletje MPZ Zavratac
10 Razstava Evgenije Jarc in Andreja Mivška na Institutu Jožef Stefan
11 Prešernov dan

EKOLOGIJA

- 12 Poletno cepljenje sadnega drevja
14 "Zdaj grem pa tam, kamor gre še cesar peš."

ČEZ PLANKE

- 16 Odnos do rajnih tukaj in tam

INTERVJU

- 19 Renata Kogovšek

IZ ZGODOVINE

- 20 Prvi duhovnik zavraške fare
22 Prigode pastirjev, pestrn, dekl in hlapcev
24 Strojarstvo – strojenje usnja
27 Stari besednjak iz naših krajev

POEZIJA

- 33 Češnje, bele in rdeče

JEZIKOVNI KOTIČEK

- 34 Pravopisna pravila v praksi – zapisovanje lastnih imen bitij

ŠOLSKE STRANI

- 35 Na svetu nista niti dva človeka enaka
38 Male sive celice

PEČEMO

- 39 Krem rezine

OGLAR – glasilo Kulturnega društva Zavratac
Leto 2016, številka 31

Izdaja *Kulturno društvo Zavratac*
Uredila *Gašper Rejc in Tanja Tuma*
Naklada *100 izvodov*
Oblikovanje *Ana Berišaj, ADA Design, www.ada.si*
Tisk *NTD, Ljubljana*

UVODNIK

GAŠPER REJC

V vaših rokah je že 31. številka našega časopisa in upam, da jih bomo brez premora izdajali tudi v prihodnje!

Za majhno vas, kot je Zavratac, je zelo nenavadno, da zberemo dovolj »materiala« za kar dve številki Oglarja na leto. Čeprav sem na čelu našega kulturnega društva šele dobre pol leta, sem že od kar nekaj ljudi slišal, da druge vasi, ki so po številu prebivalcev podobne našim, nimajo ne volje ne piscev, ki bi lahko prispevali k izidu glasila in to me navdaja s ponosom.

Ker še nikoli nisem pisal uvodnika, sem si ob tej priložnosti dovolil »pokukati« v stare številke in ob tem naletel na uvodnik v prvem izvodu Oglarja (letnik 2000). V njem je

avtorica Nataša Pintar (takrat še Mivšek) za izhodišče vzela vietnamski pregovor, ki pravi: »Ko se šibki vetrovi združijo, nastane tajfun.« Zavraški kulturniki sicer nismo ustvarili tajfuna, smo pa z leti izoblikovali zanimiv časopis, ki v svojem bistvu zajema naš kraj in njegove prebivalce.

Ob tej priložnosti hvala vsem, ki se pridno lotete pisanja in skrbite, da ima naš uredniški odbor polne roke dela. Hkrati vabim k ustvarjanju nove pisce, ki bi se radi vključili v pripravo glasila in tudi vse tiste, ki imajo kakšno zanimivo idejo za članek ali predlog, kako lahko našega Oglarja izboljšamo. Vsakega novega članka in ideje bomo zelo veseli.

Veliko užitkov ob branju vam želim!

DRUŽABNA KRONIKA

PREK GRBIN DO KORIT

SAMO KUŠČER, PREDSEDNIK SVETA KS ZAVRATEC

Svet krajevne skupnosti Zavratac dela naprej. Včasih je kak rezultat našega dela tudi jasno videti, večkrat pa tudi ne, ker se bo pokazal šele v prihodnosti. Zato ni slabo, če krajanom povemo o napredku pri zadevah, pri katerih se bodo rezultati videli šele pozneje, morda šele čez več let.

Ceste

Ceste, tako lokalne kot javne, so nam vsem nadvse pomembne, saj praktično ni krajana, ki se ne bi pogosto kam vozil, mnogi celo vsak dan. Ceste v hribovitih delih naše občine so večinoma slabe, dotrajane, nujno potrebne temeljite prenove, ne le občasnega zasilnega krpanja. Žal občina nima pravega posluha za prioritete in te ceste resnično počasi ureja.

Cestna povezava od Mrliš navzdol do Zavratac že dolgo čaka na popolno obnovo, vse pa kaže, da bo kljub našemu vztrajanju, da jo je treba čim prej popraviti, treba počakati še nekaj let. Trenutno je to delo v načrtu za leto 2020. Skušali bomo letnico pomakniti še vsaj za kakšno leto bliže, v skrajnem primeru pa bomo vsaj vztrajali pri tem, da se ne

pomakne še bolj v prihodnost.

Za asfaltiranje javnih poti v naši krajevni skupnosti je od naslednjega leta naprej predvidenih 5.000 evrov na leto. Predvidoma to vključuje tudi obvoznico ob vzhodni strani cerkve.

Zimsko pluzenje na večjem delu cestišč v krajevni skupnosti deluje odlično, saj so površine vedno očiščene v najkrajšem možnem času. Del ceste proti vzhodu do logaške občine pa izvaja logaška komunala, kar pomeni, da praviloma prihaja na vrsto zelo pozno, kar precej otežuje promet v tisto smer. Z logaškim županom smo se dogovorili, da tudi ta del prevzamemo mi, tako da bi naj bile razmere že letošnjo zimo urejene.

Z logaškim županom smo se dogovorili tudi za ureditev in asfaltiranja ceste med Potokom in Medvedjim Brdom. Predvidoma se bodo dela izvedla v naslednjih dveh letih.

Na cestah pa seveda niso pomembne le dobro urejene in vzdrževane vozne poti, pomembna je tudi varnost v prometu. Ker je glavna prometnica v naši krajevni skupnosti speljana naravnost skozi središče naselja in stojijo nekatere hiše tik ob cestišču, je za varnost krajanov ključno, da mo-

torna vozila po njej ne vozijo prehitro. Ker se žal številni vozniki sami po sebi ne zavedajo potencialnih nevarnosti in ker številni vozniki v Sloveniji ne verjamejo v upoštevanje prometnih znakov, smo prepričani, da je mogoče hitrost omejiti le s fizičnimi ovirami – hitrostnimi grbinami. Hitrost prometa skozi naselje bi bila omejena na 30 km/h.

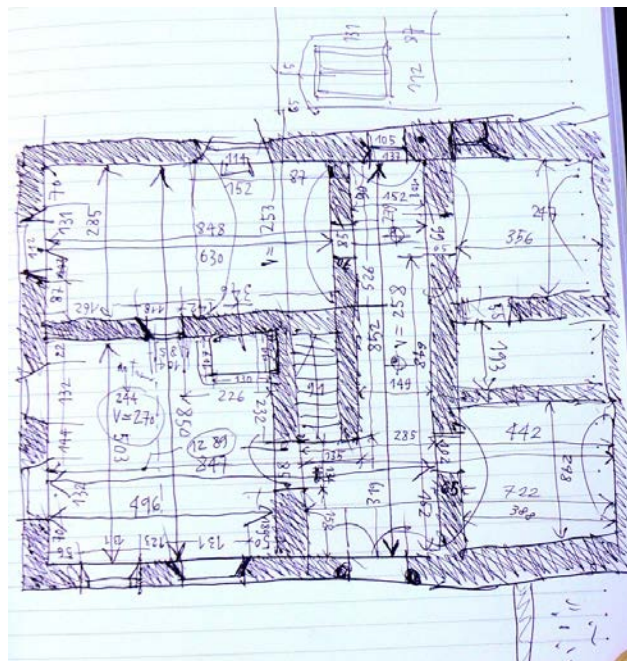
Ker se zavedamo, da so grbine lahko moteče (to je konec koncev njihov namen) tudi krajanom, želimo povsem jasno odločitev s strani krajanov, ali sprejmejo takšen ukrep. Na zadnjem zboru krajanov je že velika večina prisotnih zamisel podprla. Izkoriščam pa tudi to priložnost, da vse, ki boste prispevek prebrali, pozovem, da o tem resno razmislite. Prosim, da tudi premislite, kako boste gledali na svoje morebitno nasprotovanje grbinam, če bo v prihodnosti zaradi neprilagojene hitrosti, bog ne daj, prišlo do kakšne nezgode.

Do konca leta bomo od vseh krajanov želeli prejeti jasno mnenje o grbinah.

Mrliška vežica in druge novosti

Kot veste, smo se pred časom z občino dogovorili, da se mrliško vežico uredi v župnišču. Celotni postopek je šele na začetku, zelo veliko je odvisno tudi od dogovora med občino in škofijo, za enkrat pa je izvedba predvidena do leta 2020. Prvi resnejši korak je bil storjen pred kratkim, ko sta si prostore ogledala predstavnik občinske uprave in arhitekt, arhitekt pa je prostore tudi na grobo izmeril in izrisal. Med ogledom smo prišli do sklepa, da bi bilo spodnja prostora najbolje izkoristiti tako, da bi bil pokojniku namenjen manjši prostor (nekdanja kuhinja), svojcem in drugim žalujočim pa večji prostor (»hiša«).

Kot ste opazili, smo uredili nov ekološki otok v sredini vasi, okoli zabojnikov pa smo dali namestiti tudi varnostno verigo, da jih veter ne prevrača. V načrtu imamo tudi postavitev ograjice in nadstreška, da bo pogled na ekološki otok prijetnejši.



Tloris prostorov za mrliško vežico. Foto: Samo Kuščer

Postopno napreduje tudi urejanje informacijske točke »Pri koritu« na začetku vasi. Varnostna živa meja vrh škarpe veselo raste, pripravlja se izdelava lesene mize in klopi. Ob škarpi bomo dali postaviti kamnito zidano korito, ob njem pa na vsaki strani leseno korito za cvetje. Voda v korito bo napeljana iz javne vodovodne napeljave pri cerkvi.

Povezovanje in prihodnost

Naj za konec omenim še dve pomembni temi, o katerih je vedno vredno razmišljati in ju oblikovati – povezovanje in prihodnost. Nobena skupnost ne more preživeti – vsekakor pa ne dobro živeti – brez povezovanja. Veliko je še možnosti za bolj temeljito in bolj tvorno povezovanja znotraj krajevne skupnosti, prav tako pa se je mogoče povezovati tudi širše – na primer s sosednjo krajevno skupnostjo. S KS



Živa meja nad škarpo. Foto: Samo Kuščer

Dole nas že tako marsikaj družī, konec koncev tudi lokacija, zagotovo pa bi tesnejše povezovanje prineslo še veliko koristi.

Prihodnost je precej izmuzljiv in nejasen pojem. Pogosto imamo občutek, da nanjo ne moremo vplivati. To pa ne drži. Vsak dan, vsak trenutek se lahko odločimo tako ali

drugače ter z marsikatero odločitvijo močno vplivamo na svoje prihodnje življenje. Prepričan sem, da je za našo krajevno skupnost in za njeno prihodnost nadvse pomembno, da krajanī vedo, kaj si želijo. Prihodnost, ki jo želimo za svoje otroke in vnuke, bomo začeli soustvarjati že z današnjimi in jutrišnjimi odločitvami.

ŽUPNIJSKI PASTORALNI SVET

SAMO ČUK

»**D**ružina – Pot Cerkve« je naslov priročnika za župnijske pastoralne svete. Družina je temelje družbe in Cerkve. Papež Frančišek pogosto z zaskrbljenostjo govori o današnji družini, ki prestaja globoko kulturno krizo.

Ob vsakem srečanju se s pogovorom in ob izmenjavi mnenj želimo poglobiti v določena vprašanja o družina – sočutje za pravičnost, poslanstvo in poklicanost v družini. Duhovnik nas v prvem delu vedno nagovori in povabi k osebni razmišljanju o vprašanih, ki zadevajo naše vsakdanje življenje. Pogosto se uvodna razmišljanja razvijejo v zanimiv pogovor. Včasih tudi prinesejo nove pobude in predloge, kako popestriti dogajanja v župniji.

Leto 2016 je Sveto leto božjega usmiljenja. Po slovenskih svetiščih so se slovesno odprla Sveta vrata in tudi po župnijah naj bi se to leto zaznamovalo na poseben način, ki bi v vernikih spodbudilo upanje, da je božje usmiljenje neizmerno.

V naši župniji se je Župnijski pastoralni svet 7. maja zbral na dekanijskem romanju v Logu pri Vipavi, ki je s skupno molitvijo rožnega venca in sveto mašo, prvi v župniji obeležil Sveto leto božjega usmiljenja.

Tudi za župljane v naši župniji se bo zvrstilo nekaj dogodkov, ki bodo zaznamovala sveto leto:

- › sveto letno romanje v Rim,
- › župnijsko romanje k Sveto-letnim vratom na Brezje,
- › obisk fatimske Marije,
- › akademija v počastitev Svetega leta božjega usmiljenja.

Vse tri komisije (oznanjevalna, liturgična in komisija za dobrotelost), ki delujejo v okviru Župnijskega pasto-

ralnega sveta, so pripravile okvirni program s predlogi za obeleževanja Svetega leta. Vsaka komisija je preko svojega voditelja predstavila program in za določene predloge, je že bil sprejet sklep glede organizacije in izvedbe programa. Slovesna akademija se bo odvijala v jesenskem času, predvidoma na Misijonsko nedeljo, ki bo letos 23. oktobra. Na akademijo bodo povabljeni tudi določeni gosti, ki bodo s svojim življenjskim pričevanjem v župljanih zbudili čut za usmiljenje

28. maja je našo župnijo obiskal gospod škof ob priliki birmovanja. Že 19. maja smo se z njim srečali člani ŽPS, pred tem pa se je srečal tudi s starši in birmanci. Hkrati z obiskom škofa, je potekala tudi vizitacija, kjer se bo gospod škof podrobno seznanil z delovanjem župnije, pregledal trenutno stanje v župniji in na koncu na vse nas položil nekaj pomembnih besed in napotkov za naprej. Saj vsi dobro vemo, da duhovnikov primanjkuje, vse župnije pa bi želele, da bi duhovnika imeli na voljo vsak dan in ob vsaki priložnosti.

Mesec maj, smo zaznamovali še s »nedeljskimi« šmarnicami ob kapelicah po župniji. S sodelovanjem otrok in mladih, ki so se pripravili na branje šmarnic ter izvedli litanije, petje in seveda požrtvovalnih domačinov, je vsako nedeljsko popoldne razveseljevalo častilce Marije, ki so se zbirali ob posamezni kapelici.

Mesec junij bo v znamenju celodnevne češčenja in priprav na Urhovo nedeljo ter na obisk fatimske Marije.

Župnijski svet je bil tudi seznanjen s problematiko glede drastičnega upada miloščine, možnosti obnove stopnišča od župnišča do cerkve in oblikovanju nove zakonske skupine.

MESEC MAJ S PATROM PIJEM

MIRJAM REJC

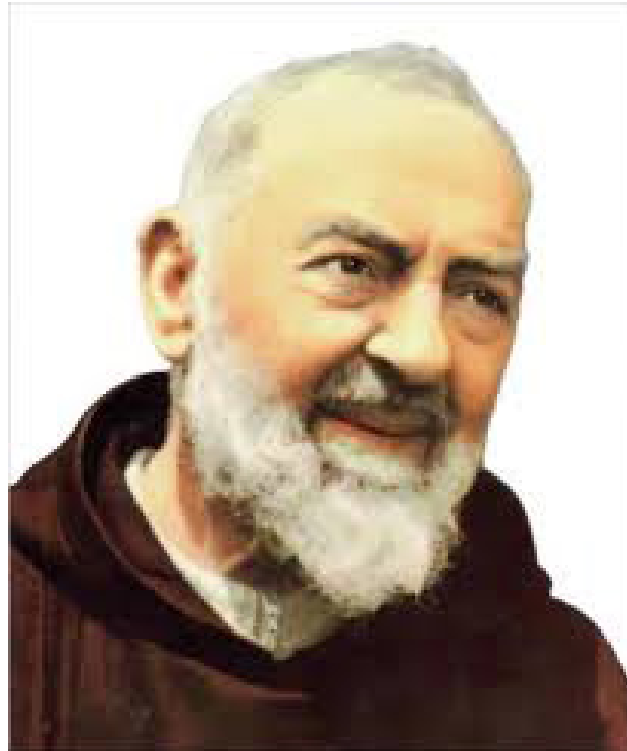
V Marijinem mesecu maju smo tako kot vsako leto obhajali šmarnice. Otroci v Zavrattu so se jih radi udeleževali. V tednu smo se, tako kot prejšnja leta, skupaj zbirali vsak dan ob 19. uri ob zavraških kapelicah. Prvi teden smo se zbirali ob kapeli Srca Jezusovega ob cerkvi, naslednji teden ob Marijini kapelici pri Možinatu, tretji teden pri Brnkovi kapelici in četrti teden pri Rupnkovi kapelici. Šmarnice so redno obiskovali zavraški otroci od petega leta in vse tja do petnajstega leta, vodili pa sva jih Mirjam Rejc in Maja Mivšek. Občasno so se nam pridružili tudi nekateri starši.

Redno vsakodnevno obiskovanje šmarnic ni lahka naloga, saj imajo tudi otroci ob zaključevanju pouka v šoli poleg dela doma, še veliko dela z nalogami in učenjem. Poleg tega pa se pojavijo še televizije, računalniki, zabave in včasih tudi deževno vreme ter še drugi moteči dejavniki, ki nas hitro lahko odvrnejo od namena obiska šmarnic. Ob tem gre zavraškim otrokom vsa pohvala, ker se radi in zavzeto vsako leto udeležujejo šmarnic. Te zavzetosti bi si želeli tudi pri odraslih župljanih.

Ob nedeljah je bila letos uvedena novost tako, da so se šmarnice brale ob kapelicah na Medvedjem Brdu, v Doleh in v Zavrattu s pogostitvijo. Nad velikim obiskom nedeljskih šmarnic smo bili pozitivno presenečeni, saj nismo pričakovali tolikšnega obiska.

Marijo smo počastili s petjem pesmic, molitvijo litanij in prebiranjem zgodb o življenju sv. patra Pija iz Pietrelcine, katerega je, poleg sv. Favstine Kowalske, bl. Matere Terezije in kapucina sv. Leopolda Mandića, v letošnjem izrednem Svetem letu božjega usmiljenja papež Frančišek izbral za zavetnika jubilejnega leta Božjega usmiljenja.

Sv. Pater Pij je bil brat kapucin, doma iz Pietrelcine, na jugu Italije. Večina življenja je preživel v San Giovanni Rotondi, ki je sedaj zelo obiskano romarsko mesto. Septembra leta 1918 je na rokah, nogah in prsih prejel Kris-



Vir: Internet

tusove rane (stigme), ki jih je nosil vse do smrti, celih 50 let. Bil je ponižen mož molitve in mnogih darov (preroštva, čudeži, bilokacija). Vedel je tudi za čas svoje smrti. Bil je velik človekoljub. Skozi celodnevne ure zakramenta svete spovedi je mnoge ljudi spravil z brati in z Bogom. Ljudje so običajno na njegovo spoved čakali tudi po več dni. Ustanovil je Bolnišnico lajšanja trpljenja in številne molitvene skupine.

Šmarnice so nas tako vsakodnevno povezovale med seboj, povezovale z Marijo in s svetim patrom Pijem. Velika zahvala gre vsem, ki ste se jih udeleževali. Marija in pater Pij tega ne bosta nikoli pozabila.

ODPRAVA VSEH TREH ZAVRATCEV NA ČEŠKI NAJVIŠJI VRH

PRIMOŽ LESKOVEC

FOTO: PRIMOŽ LESKOVEC, JOŽE LAZAR

To, da Zavrtačani radi planinarimo, že vsi dobro vemo. V tem pa ne uživamo le »Primorski« Zavrtačani, ampak tudi Dolenjski (s katerimi smo se lani odpravili na Triglav), kot tudi Češki. Slednji so nas povabili, da se z njimi povzpneemo na njihov najvišji vrh Sněžko (1603 m).

Z Dolenjskimi Zavrtačani in Studenčani smo se proti Češki odpravili v petek 10. junija ob dveh ponoči in po desetih urah ter približno 700 km prispeli v Závratec. V Závratcu oz. Třemošnicah so nam najprej postregli s kosilom, nato pa smo se sprehodili po Závratcu in pozdravili vaščane. Po kratkem sprehodu smo se zapeljali proti Poljski meji, kjer smo se po slabih treh urah in dodatnih 150 km z neskončnih poljan dvignili na hribovje Krkonoše. Na poti proti hotelu smo se peljali tudi skozi smučarsko središče Špindlerův Mlýn, kjer potekajo tekme v smučanju za svetovni pokal. Nastanili smo se v hotelu Malý Šišák na nad-

morski višini 1155 m. V hotelu smo imeli uradni sprejem z večerjo. Na sprejemu so nas pozdravili predstavniki Závratca in župan občine Třemošnice. Med prijetnim druženjem smo si tudi izmenjali darila.

Naslednji dan smo se kmalu po zajtrku odpravili na 10 km dolgo pot proti Sněžki. Po nekaj korakih smo že prestopili mejo in nadaljevali pot, ki je v celoti poteka po Poljski strani. Nekaj po enajsti uri smo bili prvi pohodniki na vrhu Češke, ki si ga delijo s Poljaki. Po oddihu in skupinskem fotografranju smo sestopili z vrha in se vračali proti hotelu po Češki strani. Na poti nazaj smo se ustavili v koči oziroma pivovarni Luční bouda, kjer smo si privoščili klobaso in pivo iz domače varilnice piva. Proti večeru (nekateri prej, nekateri pozneje) smo se vrnili v hotel. Po večerji je sledila zaključna slovesnost s podelitvijo diplom vsem, ki so osvojili vrh Sněžke. Druženje, ob katerem smo skupaj zapeli veliko čeških in slovenskih zimzelenih pesmi, smo zaključili v



Železniška postaja v Závratcu.

poznih večernih urah, ko smo eden za drugim utrujeni legli k počitku. V nedeljo zjutraj je sledil le še zajtrk in slovo od prijateljev iz Závratca in Třemošnic.

Vsakič znova nas Češki prijatelji presenetijo z zelo dobro organizacijo in iskreno gostoljubnostjo! Vedno nas sprejmejo z »visokimi častmi«, zelo številčno, srečan pa se vedno udeleži tudi župan občine Třemošnice. Velika zahvala gre glavnemu organizatorju srečanja Miroslavu Vyšati, Věři Zemanovi, Davidu Šmídu, županu Třemošnic in vsem ostalim udeležencem za vsa darila in izredno lep dogodek, ki nam bo dolgo ostal v spominu. Pohvaliti pa je treba tudi prijazno osebje hotela, ki je skrbelo za odlično kulinariko in udobje na našem kratkem dopustu. Za konec se zahvaljujemo še Dolenjcem za sodelovanje pri logistični izpeljavi same poti na Češko.

Fotogalerijo dogodka si lahko pogledate na naši spletni strani: <http://www.zavratec.si/> in na Češki spletni strani: <http://zavratec.cz/>

Závratci jsme ptáci!



Závratec vas pod gradom Lichnice - grb. Vir: internet.



Sněžka



Skupinska na vrhu Sněžke

NOGOMETNI TURNIR TROJK 2016

JULIJAN GANTAR

Člani športnega društva Závratec smo ponovno organizirali turnir trojk. Na prelepo soboto se je tako ob 14.00 začel boj vseh prijavljenih ekip. Zopet smo lahko videli, da je v naši vasi veliko zagretilih nogometašev, od skupaj 12 ekip je bilo kar 5 ekip iz Závratca. Žal pa se nobeni ni uspelo uvrstiti višje od petega mesta. Tako so se za pokale in bogate denarne nagrade udarile štiri tuje ekipe. Do četrtega mesta so se dokopali člani ŠKD Vrha, ki so v tekmi za tretje meso izgubili proti ekipi LaUni (fantom iz ŠD Log-Zaplana). Drugo mesto je osvojila ekipa ŠD Otaleža, prvo mesto pa so po težki tekmi osvojili fantje iz ekipe Gostilna Jurca Podlipa.

ŠD Závratec je bilo nad udeležbo ekip, ter gledalcev letos še posebej navdušeno saj je bil športni park ponovno dodobra napolnjen tako z najmlajšimi kot tudi s tistimi malo starejšimi. Ob enem pa se zahvaljujemo vsem ki ste omogočili da je turnir potekal tako kot mora.

Hvala vsem ekipam za udeležbo ter gledalcem, ki ste prišli v velikem številu.

Lep športni pozdrav in se vidimo ob koncu avgusta na tradicionalnem srečanju Tomovinkovičev.

OTROŠKO-MLADINSKI PEVSKI ZBOR ŽUPNIJE ZAVRATEC

ANDREJA KRŽIŠNIK

Letos se pestro dogajanje v našem zboru kar ne konča in ne konča. Vaje in vaje, pa zraven še nastop in po tistem nastopu še en nastop.

S svojim petjem smo sodelovali pri svetih mašah v božičnem času in ob praznovanju materinskega dne. Iz kora se je med mašo slišalo naše petje tudi ob prvem svetem obhajilu v naši župniji.

Ker pa je veliko župljanov mnenja (in zborovodkinji se s tem strinjava), da v zboru pojejo odlični pevci, želimo ta potencial izkoristiti tudi izven naše župnije. Letos smo prepevali na dekanijskem srečanju otroško-mladinskih zborov v Idriji. Tam smo ugotovili, da smo najštevilčnejši zbor v celi dekaniji, kar nas je navdalo s ponosom.

Del našega letošnjega repertoarja smo odpeli tudi v Logatcu na OŠ Tabor. Povabljeni smo bili kot gostje zaključnega koncerta zborov na šoli. Bila je naporna, a prijetna izkušnja. Toliko poslušalcem že dolgo nismo peli. Pa tudi tako vroče nam že dolgo ni bilo med prepevanjem.

Na nastopu v Logatcu smo poslušalcem ponudili odlomke glasbene pravljice, ki jo pripravljamo že celo leto. To je verjetno največji glasbeni izziv našega zbora do zdaj. Zanj smo se odločili, ker želimo pokazati, da imamo radi dobro glasbo, tisto iz srca ter vam jo želimo približati. V tej glasbeni stvaritvi slovenskih avtorjev, ki jo izvajamo med prvimi, spregovorimo o pravljici, ki je ni nihče povedal. Takšen je tudi naslov dela. Zgodba je v določeni meri postavljena v domišljjski svet, a je polna bogatih sporočil za vsakogar.

Priprava naše glasbene pravljice, ki traja skupaj 45 minut, je letos od nas zahtevala veliko odrekanja, ki pa ni bilo

zaman. Med letom smo se poleg glasbenega raziskovanja zaradi številnih srečanj zagotovo veliko bolj povezali med seboj, in sicer Zavračani, Medvejci, Dolani ter otroci iz Potoka, stari med tri in petnajst let. Hvaležni smo staršem in vsem, ki na kakršenkoli način podpirajo naše delo. Ker želimo tudi mi, kot velik in najmlajši del župnije sodelovati in soustvarjati praznovanje farnega praznika, smo se odločili, da glasbeno pravljico prvič v celoti predstavimo prav na predvečer praznika. Če nam bo uspelo, lahko bralci Oglarja presodite sami.



Nastop v Logatcu. Foto: Primož Sark.



1. sveto obhajilo v Zavrattu. Foto: Aleš Pintar.



Nastop v idrijski cerkvi. Foto: Mirijam Rejc

PRVO POLLETJE MPZ ZAVRATEC

MATEJA LAZAR



Nastop mešanega pevskega zbora Zavratac v Idriji. Foto: Jakob Skrt.

Tudi letos smo si pevci mešanega pevskega zbora Zavratac zastavili veliko ciljev. Do zdaj smo jih bolj ali manj uspešno uresničili. Poleg tega, da se redno vsak petek dobimo na vajah ter redno pojemo pri nedeljskih svetih mašah, sodelujemo tudi na raznih prireditvah.

Prva se je odvijala v Zavraškem gasilskem domu, in sicer v počastitev Slovenskega kulturnega praznika. Tako smo v nedeljo pred Prešernovim praznikom na kulturni prireditvi zapeli Prešernovo Zdravljico in še nekaj drugih pesmi.

Že se je bližal konec meseca februarja, ko smo vsi imeli rezerviran čas za pevski vikend na Zaplani. Kot že nekaj let smo se zbrali v petek popoldne in zaključili v soboto zvečer. Teh nekaj ur, ko smo skupaj, predvsem veliko pojemo, se družimo in zopet pojemo. Tudi letos nam je Marko prisrbel korepetitorje, ki so nam pomagali, da smo se čim več naučili, za kar jim najlepša hvala. Najlepše pa je bilo seveda v petek po končanih vajah, ko so nam basi pripravili zelo duhovit zabavni večer.

Že teden kasneje smo se v Cerknem udeležili območne revije odraslih pevskih zborov idrijsko-cerkljanske regije. Prav za ta nastop smo se pripravljali tudi na vikendu.

Ker je v postnem času vsak povabljen, da naredi kakšno dobro delo, smo se skupno kot zbor odločili, da letos pomagamo pred praznikom velike noči očistiti našo cerkev. Tako se je nekaj pevk in pevcev odzvalo in s pomočjo še nekaterih župljank naredilo Božje svetišče lepše za praznovanje.

Na povabilo Maje in Martina smo prvi vikend v maju peli na njuni poroki in jima tako polepšali bogoslužje ob sklenitvi zakonske zveze.

Kot gostje pa smo bili povabljeni na prav posebno slavlje. 14. maja je Idrijski oktet praznoval okroglo 20. obletnico delovanja. Ker imamo za sabo že zelo uspešno sodelovanje, se povabilu nismo mogli odreči, prav nasprotno, bili smo ga zelo veseli. Tako smo nastopili na koncertu z naslovom »Vedno več jih je...«

Nastopili smo s štirimi pesmimi, ki smo jih povezali v zgodbo o prepletenosti poti, ki jo pišeta ljubezen do ljubljene osebe in ljubezen do domovine. Pripadnost svojemu narodu rojeva ponos, a žal v zgodovini in še vedno mnogokrat vodi k boju za življenje in smrt. Skupaj s tem bojem pa se pišejo tudi intimne zgodbe ljubezni, ki dajejo moč za nove spopade, a hkrati vodijo v neizmerno stisko dveh ljudi. Naša pevska zgodba se je končala tragično, a vseeno v zadnjih rimah prinesla upanje. Ni namreč lepota v dejanjih samih, ampak v ljubezni ... do domovine, zemlje, soljudi, ljubljene osebe ...

Že je prišel čas devetdnevnic pred Sveto birmo. Peli smo pri Sveti maši, ki jo je vodil gospod škof Jurij Bizjak. Prav tako smo polepšali slavlje birmancem pri prejemu zakramenta Svete birme.

Pa še vabilo.

Ker v zboru primanjkuje moških glasov, smo se odločili, da jim pošljemo osebno vabilo. Dva korajžna fanta sta se vabilu že odzvala. Če si eden tistih, ki bi si mogoče želel peti v našem zboru, pa smo pozabili nate in vabila nisi prejel, te zdaj vabimo, da se nam pridružiš.

RAZSTAVA EVGENIJE JARC IN ANDREJA MIVŠKA NA INSTITUTU JOŽEF STEFAN

MAJA MIVŠEK

Od 22. februarja do 17. marca letos je bila v Galeriji Jožef Stefan v Ljubljani na ogled razstava slikarskih del Evgenije Jarc in Andreja Mivška. Razstavljavca sta bila izbrana v okviru razstavnega programa, ki ga vsako leto pripravi Zveza društev slovenskih likovnih umetnikov.



Utrinek z uradnega dela otvoritve razstave. Od leve proti desni: Andrej Mivšek, Monika Ivančič Fajfar, Evgenija Jarc, Petra Sutar. Foto: Maja Mivšek

Osrednja likovna tema, ki družijo ustvarjalca, je voda, zato sta tudi svojo razstavo poimenovala »Spomin vode«. Voda je gonilna sila vse narave, saj jo potrebujejo vsa živa bitja. Pojavlja se v različnih oblikah, kot tekoča snov v morjih, izvirih, potočkih, tolmunih, slapovih in lužah. Kot vodna para v oblakih se lahko pojavi kot mehka blazina vrh hribov in gora ali pa zavija kotlino v miren spanec. Izoblikuje lahko tudi ledene stolpe in tako združi štrleče skale s tlemi, ali pa ujame in za nekaj časa zamrzne tavajoči list, ki drsi po strugi. Take in podobne slike so zapisane v spominu Evgenije in Andreja, od koder zavedno in nezavedno črpata te elemente - drobce svojega spomina. V človekovem spominu pa vidne podobe niso raztresene brez povezave, oprijemajo se jih občutja, ki so prav tako (ali pa še bolj)

pomemben vir, iz katerega črpata ideje in jih prelivata na platno.

Evgenija Jarc dela z otroki v vrtcu po pedagoškem načinu Montessori. V njenih slikah je več figuralike, npr. otroci, ki se igrajo v vodi, plavalci pod vodo ipd. Andrej Mivšek je zaposlen kot likovni pedagog na osnovni šoli, v njegovih slikah pa prevladuje abstrakcija s prepoznavnimi in skritimi risbami – večinoma elementi iz narave.

»Za Andreja Mivška je idealizirana narava zatočišče miru, čistosti, neomadeževanosti, nepokvarjenosti in prvobitne estetike. V njej ni krivice. Odmaknjena od banalnosti, rutine in sprevrženosti vsakdana je kraj za meditacijo, molitev, za srečanje s samim seboj. /.../ Mivškove slike so sugestivne, ker jih ne obremeni s pripovednimi detajli, temveč daje prednost likovni govorici, predvsem barvam. /.../ Oba predstavljena slikarja, Evgenija Jarc in Andrej Mivšek, vsak na svoj način raziskujeta lastnost vode: slikata prosojnost in gibanje, preučujeta odseve, svetlobo, prelivanje barvnih odtenkov in fluidnost oblik ter raziskujeta simbolne pomene – čistost, iskrenost, iskrivost, prvinskost in lepoto narave. Spomin, zapisan v vodi, oživiljata na nostalgičen, a ne patetičen način. Njuno slikarstvo je iskreno in osebno. /.../« (Monika Ivančič Fajfar, likovna kritičarka)



Druženje ob razstavi. Foto: Helena Angelski

PREŠERNOV DAN

MARUŠA REJC



Oder v gasilskem domu bo kmalu premajhen za naš zbor! (To pa seveda še ne pomeni, da ne zbor sprejema novih članov.) Foto: Jože Lazar, Z16.



Dramska »ekipa« podružnične osnovne šole Zavratac v akciji Foto: Jože Lazar, Z16.

Na predvečer kulturnega praznika v nedeljo 7. februarja je v Gasilskem domu v Zavratacu potekala prireditev ob Prešernovem dnevu. Na odru smo gostili Cerkvni mešani pevski zbor Zavratac, ki je za uvod zapel državno himno, za njo pa še dve drugi pesmi.

Da je bila prireditev generacijsko bolj pestra, so poskrbeli učenci Podružnične šole Zavratac, ki so nas razveselili s prisrčno zgodbo. To pa so popestrili s kretnjami, da bi jih razumeli tudi tisti, ki sicer ne slišijo.

Ker je ob Prešernovem dnevu prav, da se spomnimo tudi našega največjega pesnika, je naša posebna gostja gospa Anda Osevc na odru deklamirala pesem Franceta Prešerna Povodni mož ter priredbo iste pesmi, ki jo je napisal Andrej Rozman Roza. Po uradnem delu pa je seveda sledil še neuradni del, kjer smo pokramljali ob okusnem pecivu. Ob tej priložnosti, bi se Kulturno društvo Zavratac rado zahvalilo Mojci Lazar, ki je prireditev povezovala z izvrstnim besedilom.

POLETNO CEPLJENJE SADNEGA DREVJA

TOMAŽ MIVŠEK

Poleg pogostejšega cepljenja spomladi lahko sadno drevje precepimo tudi konec poletja. Primeren čas za T-okulacijo je od srede avgusta do začetka septembra, ko se po drevesnih žilah pretakajo sokovi (v sadjarskem žargonu je les v soku). Takrat gre les dobro od lubja, kar je pri tej tehniki bistveno. Ploščicaste okulacije pa se lahko lotimo že kakšna dva tedna prej.

Cepiti se moramo v poznem poletju lotiti skrbno. Sončna pripeka in visoke temperature niso ugoden čas za to opravilo, saj pomenijo večjo nevarnost, da se bodo cepiči, ki smo jih vstavili na podlago, izsušili. Zato priporočamo, da cepljenje opravite v jutranjem hladu, še bolje pa na oblačen dan ali če je mogoče v senci.

Omenjena načina cepljenja sta primerna predvsem za cepljenje tanjših, do dober centimeter debelih podlag ali za precepljanje enako debelih vej že obstoječega drevesa z drugo sorto. Pri obeh tehnikah cepiče s po enim spečim očesom režemo s sveže nabranih, za svinčnik debelih enoletnih poganjkov zelene žlahtne sorte. Če je pred cepljenjem suša, podlage nekaj dni prej zalijemo, da pretakanje sokov oživi.

Na podlagi, kjer nameravamo cepiti, prej osmukamo liste in jo obrišemo s čisto suho krpo. Tako bomo odstranili delce prahu ali ostanke blata in preprečili morebitno okužbo. Iz istega razloga naj bo čist, če že ne razkužen tudi cepilni nož, pa tudi reznega mesta na podlagi in na cepiču se ne dotikamo. Pazimo na gladkost reza (naostren nož, katerega zadostno ostrino lahko preverimo s potegom po roki, če rezilo reže dlake, potem je dovolj oster) in čim boljše prileganje in ujemanje ploskev na podlagi in cepiču. S cepilno gumico kasneje cepič zavežemo.

T OKULACIJA

Odrežemo zdrav poganjek, na matičnem rodnem drevesu, ki je zrastel v tem letu. Poganjek naj se nahaja na obodu krošenj, na zunanem delu, ki je dobro osvetljen, da ima dobro razvite brste. Listje porežemo tako, da ostane del peclja ob poganjku (približno centimeter in pol dolg ostanek peclja) s katerim bomo kasneje cepič prijeli. Za peclji so v pazduhah speča očesa, iz katerih v primernih okoliščinah odženejo poganjki.

Matično podlago (veja, vrh), ki jo želimo precepiti, očistimo s škarjami stranske poganjke na mestu, kjer bomo precepili drevo, da si naredimo prostor.

Na očiščeno ravno mesto na podlagi vrežemo v lub črto v obliki črke T. Natančneje dva reza: podolžni in prečni rez. Navpična naj bo dolga od 2 do 3 cm; ob njej lubje s cepilnim nožem razpremo levo in desno, kot bi razprli ovratnik pri

srajci. Ker je drevo v soku, lahko lubje razmaknemo.

Cepiče plosko odrežemo z njih v obliki podolgovatih ploščic-ščitkov, dolgih od 2 do 3 cm, tako da je pecelj približno na sredini. Ploščica naj bo na zgornji strani prečno odrezana ravno in naj bo čim tanjša. Cepič primemo za pecelj in ga vstavimo za lub, tako da je zgornji les na tistem mestu, kjer smo zarezali lubje, pecelj pa štrli proč od cepljene podlage. Če je ploščica predolga, jo nujno skrajšajmo v višini prečne črtice pri T, da se bosta podlaga in cepič tudi na tem mestu zarastla. Cepič zavežemo s cepilno gumico v celotni širini, kjer smo napravili zarezo. Pazimo, da peclja in očesa z elastiko ne stisnemo skupaj. Tako cepljen cepič ostane do pomladi, ko gumica po navadi že razpade. Takrat lahko odrežemo podlago tik nad očesom ali pa malo višje (v tem primeru bomo novo mladiko privezali na podlago, da bo rastle v pravilni smeri ter ji dali potrebno oporo). Da smo uspešno precepili, vidimo po tem, da pred zimo štrleči pecelj odpade. V primeru, da se posuši, pa cepljenje ni bilo uspešno. Pri T okulaciji se rado zgodi, da oko že odžene in potem preko zime zmrzne.



Priprava cepiča. Vir: Internet



Zareza pri T okulaciji. Vir: Internet



Ovit cepič z elastiko pri T okulaciji. Vir: Internet

PLOŠČIČASTA OKULACIJA

Pri ploščični okulaciji oko cepiča v jeseni še ne poganja. Za ta način pripravimo poganjke, s katerih bomo rezali cepiče, podobno kot pri T-okulaciji, le da odstranimo peclje v celoti. S cepiča odrežemo podolgovato, od 2 do 3 cm dolgo ploščico in jo na spodnji strani zaključimo z ravnim rezom. Tudi tu naj bo speče oko na sredini. Ploščico čim bolj podobne oblike gladko odrežemo tudi s podlage, saj je pomembno, da se velikost reznih ploskev, ki jih bomo plosko združili, čim bolj ujema. Primemo cepič za ostanek peclja in ga položimo na mesto zareze na veji. Če je ploščica predolga, jo po spojitvi na spodnjem koncu z ravnim rezom prikrajšamo.

Pri ploščičasti okulaciji se obnese tudi način, ki je v uporabi v drevesnicah, kjer je čedalje pogostejša kot T-okulacija. Tu cepiče z očesi z enoletnih poganjkov narežejo že dan prej v senci in jih dajo v vedro vode, naslednje jutro pa jih v hladu cepijo na podlage. Ploščice izbirajo tako, da se prilegajo rezni ploskvi na podlagi, in ker so mokre, se lažje prilepijo nanjo, da je prevezovanje lažje. Pri ploščičasti okulaciji se za prevezovanje uporabljajo le trakovi prozorne PVC-folije, pod katerimi se zadržujeta vlaga in toplota, ki ustvarita pravilno toplo gredo. Tako prevežemo dela čez in čez in preprečimo vsakršno izhlapevanje na mestu



Rez cepiča in podlage pri ploščičasti okulaciji. Vir: Internet

cepljenja. Folijo po 5-6 tednih odstranimo, saj je ne smemo pustiti na mestu cepljenja čez zimo. Cepič se v tem času že zaraste. Spomladi preostanek veje nad mestom cepljenja odstranimo na enak način kot pri T okulaciji.



Spoj pri ploščičasti okulaciji. Vir: Internet



S folijo ovit cepič pri ploščičasti okulaciji. Vir: Internet

V sadjarstvu s cepljenjem prenašamo lastnosti žlahtne sorte, ki bi jo radi obirali, na podlago. V kombinaciji s podlago rastlino prilagodimo talnim in podnebnim razmeram, z njo pa določimo tudi končno velikost drevesa. Najvišja zrastejo na sejancih, ki poženejo iz semena (divjaki), nižja pa iz vegetativnih podlag. Zato se je v drevesnici vedno treba pozanimati za lastnosti podlag. Poletno cepljenje na speče oko je primernejše za tanjše podlage, med pomladanskimi načini pa so tudi takšni, ki so primerni za precepljenje debelejših dreves.

Vir:

http://www.seniorji.info/MOJ_VRT_Poletno_cepljenje_sadnih_dreves

<http://www.deloindom.si/tezave-nasveti/poletno-cepljenje-spece-oko-bo-pognalo-spomladi>

“ZDAJ GREM PA TAM, KAMOR GRE ŠE CESAR PEŠ.”

ERIKA WINKLER

Saj poznate to ... saj veste, kaj mislim. Ali kdaj pomislite, kolikokrat se ne odpravite, pa čeprav vas tišči (muči?)? Koliko stvari je bolj nujnih, ki jih je treba tisti trenutek storiti ali pa takrat niste doma in javno stranišče ni čisto ali pa udobno. In tako se večkrat počasi začnejo težave.

Skoraj vsak pozna zaprtje. Toda ironično je, da stanja ni tako preprosto označiti. Nekateri zdravniki menijo, da smo zaprti takrat, kadar se naše črevesje prazni samo enkrat v 23 dneh. Toda, če poslušamo reklame za odvajalna sredstva na televiziji, je vse kar je manj kot enkrat na dan, boleče in nevarno. Pravzaprav bi se morala medicinska srenja zediniti, kaj je zaprtje. Za gibanje črevesja velja, da je normalno vse v obsegu dva do trikrat na dan do dva do trikrat na teden. Torej, obstipacija je izostanek iztrebljanja, ki nastane kot posledica slabe funkcije črevesja, posebno debelega črevesja. Zaprtje je lahko akutno in nenadna kratkotrajna odsotnost praznjenja črevesja.

Največkrat se pojavi po driskah, povzročajo jo lahko zdravila, sprememba načina življenja, potovanja, dehidracija. Počutimo se napeti v predelu trebuha, lahko nam je slabo, sili nas na vetrove. Kronično in dolgotrajno zaprtje se lahko kaže z izgubo teka, bolečinami v trebuhu, v hrbtu, pa tudi z glavoboli. Vzroki so največkrat nepravilna prehrana, premalo balastnih snovi, sadja in zelenjave, premalo gibanja pa tudi psiha. Tudi tu so lahko povzročitelji razna zdravila in pa seveda bolezen.

Te vrste zaprtja sem omenila, ker je važno, da vemo, kako si pomagati sami, da ne posežemo takoj po odvajalnih tabletah. Bolje je, če pazimo pri prehrani in le občasno popijemo odvajalne čaje. Izogibati se je potrebno težko prebavljivi, mastni hrani, jedem iz konzerv, nekaterim začimbam, čokoladi, jajcem in mesu.

Jedi, ki vsebujejo vlaknine, napolnijo črevesje in tako pritiskajo na črevesno steno. Ta pritisk stimulira živce v tem predelu, ti pa opominjajo možgane, da je čas, da se stvari pomaknejo naprej. Možgani tako sporočijo mišicam, ki obkrožajo črevesje, da začnejo z valovanjem krčenja - peristaltiko. Peristaltika nam da občutek, da nas tišči na pot-rebo.

Jedi z veliko vlakninami: polnozrnat kruh, polnozrnat žitni izdelki in testenine ter kosmiči, suhe fige, slive, marelice, dateljni in rozine, jabolka, pomaranče, hruške, sveže borovnice, maline, jagode, brokoli, špinača, peteršilj, ingver, korenje, čičerika, fižol, dušen grah, leča, pražena soja, zele-na, čebula, oljčno olje, lanena semena ...

Preproste stvari, ki pomagajo pri zaprtju

- › Jabolčni kis: dve žlici kisa damo v dva decilitra mlačne vode - pijemo na prazni želodec.
- › Limonin sok: če zaprtje ni hudo, na tešče pijemo nesladkan sok polovice limone z malo tople vode, pri močnejšem zaprtju pa na tešče pijemo nesladkan sok ene limone v topli vodi.
- › Sok kislega zelja: (po domače zeljanica) popijemo kozarec soka pred kosilom, ali pa pojemo nekaj žlic kislega zelja sobne temperature na tešče.
- › Sok repe: na tešče popijemo 23 žlic repinega soka v mlačni vodi.

Ko preproste stvari niso dovolj

- › Topla voda: zjutraj na tešče popijemo kozarec tople vode, v kateri smo prej raztopili žlico medu in žličko sladkega korena ali žličko kuhinjske soli.
- › Janež, bazilika, žajbelj in kamilica: žlico mešanice zelišč zakuhamo v pol litra vode. Pijemo dve skodelici dnevno.
- › Melisa, poprova meta in rman: 3 žlice mešanice zelišč poparimo z litrom vrele vode. Pustimo, da stoji 10 minut. Čaj pijemo trikrat dnevno pred obroki.
- › Orehov list, pelin in cikorija: pijemo eno skodelico dnevno pred kosilom.
- › Lanena semena: tri tedne zjutraj in zvečer jemljemo po 2 žlici sveže grobo zdrobljenih semen, vmešanih v jogurt, mleko ali sadni sok. Semena bodo najbolje delovala, če jih bomo jemali z enako količino marmelade ali medu. Po treh tednih jemljemo eno žlico lanenih semen umešanih v npr. musli.

Pomembno je, da pijemo veliko tekočine, najbolje sadni čaj ali mineralno vodo, ker, za pravilno delovanje črevesja, morajo semena nabrekniti.

Recepti, ki si jih velja zapomniti

Figova klobasa

Operemo 5 kg fig in zmeljemo, dodamo 5 g seninih listov in zgnetemo v testo. Oblikujemo klobaso, zavijemo v folijo in hranimo v hladilniku. Zjutraj na tešče vsak dan zaužijemo kot lešnik velik košček klobase, dokler se prebava ne uredi.

Kompot s sladkim korenem in odvajalnim sadjem

Rozine, datlji, fige tako kot suhe slive nosijo sloves zdravila proti zaprtju v ljudskem zdravilstvu.

Potrebujemo: 3 žličke zmlete korenine sladkega korena, 2 skodelici vode, pest suhih sliv, pest rozin, suhe datlje in fige.

V večji posodi 10 minut vremo zmleto korenino sladkega korena, nato precedimo. V vodo damo suhe slive, rozine, nekaj datljev in suhih fig. Ohladimo in shranimo v hladilnik čez noč. Suho sadje bo tako vpilo tekočino in se napihnilo. Jemo lahko hladno ali pogrejemo.

Trpotec/-bolhačica

Trpotec uporabljamo pri zdravljenju kroničnega zaprtja, sindromu občutljivega črevesja, pri analnih fisurah, okrevanju po analnih posegih in hemoroidih, ko je potrebno mehkejše blato. Trpotec znižuje holesterol, ker se seme na vežejo s holesterolom in ga z blatom izločimo. Ta zvarek ni najbolj okusen. Priporoča se, da se okus prekrije z veliko sadja, bogatega z balastnimi snovmi.

Potrebujemo: 115 g semen trpotca, posneto mleko, sveže sadje.

Semena damo v skledo za muslije in jih zalijemo z mlekom. Dodamo sveže sadje po okusu. Jemo po potrebi.

Opozorilo!

Ko jemljete trpotčeva semena, vedno veliko pijte. Občasno namreč poročajo o primerih zadušitve ljudi, ki so jemali trpotčev prašek brez zadostne količine tekočine.

Rešilni sok iz rabarbare

Potrebujemo: 3 stebila rabarbare, skodelico jabolčnega soka, 1/4 limone, žlico medu.

V mešalniku zmešamo stebila rabarbare - nikoli listja, ker je strupeno! Primešamo še ostale sestavine. Pijemo po skodelicah čez dan, dokler ne odpravimo zaprtja.

Pa srečno ...

vir:

Zelena lekarna, James A. Duke, 2005

Domača lekarna patra Simona Ašiča, 2003

Zdravje iz božje lekarne Maria Treben

Velika knjiga o zeliščih, Readers Digest

ODNOS DO RAJNIH TUKAJ IN TAM

MAJA MIVŠEK

V sodobnem času, še posebej v mestih je smrt vedno večji tabu. Ljudje imajo vse manj stika z umirajočim, saj mnogi umirajo v raznih institucijah (npr. bolnišnicah ali domovih za starejše občane). Stari običaji, kot je na primer bedenje ob pokojniku, ko so ljudje še umirali doma, in so svojci ob prižgani sveči »čuli« ob mrliču do pogreba, so prisotni le še v redkih primerih, večinoma na podeželju, kjer še nimajo urejene mrliške vežice. Komaj nekaj desetletij je tega, kar večina ljudi umre v bolnišnicah, od tam pa jih odpeljejo naravnost v mrliške vežice.

Tako kot v drugih krajih po Sloveniji je tudi v Zavratcu predpisana uvedba mrliške vežice, in sicer z Odlokom o pokopališki dejavnosti in urejanju pokopališč ter pogrebni dejavnosti na območju Občine Idrija, ki je bil izdan julija 2014. Za pokopališče Zavratec skrbi Občina Idrija (1. člen) in vsa pokopališča v Občini Idrija morajo imeti mrliške vežice (2. člen). Upravljavec pokopališča je torej Občina Idrija, pri opravljanju pa lahko sodelujejo tudi krajevne skupnosti (9. člen), zato tudi naša Krajevna skupnost pomaga pri načrtovanju in ureditvi mrliške vežice v Zavratcu.

Vendar kako tovrsten poseg vpliva na odnos krajanov do smrti in svojih rajnih? Se bo kaj spremenilo? Ali se s tem tudi mi oddaljujemo in pokojnike odrivamo nekam ... stran? Bodo mladi ravnali enako, kot so nekoč ravnali njihovi starši, stari starši? Predstavniki Krajevne skupnosti so glede ureditve mrliške vežice upoštevali mnenja skupnosti in z velikim poslušom načrtujejo prostor, namenjen mrliški vežici. Osnovna ideja je: Naredimo tako, da bo kot doma.

Na tej točki se mi zdi smiselno premisliti, zakaj je dobro, da ohranjamo vsaj del tradicije in želimo urediti mrliško vežico, da bo »kot doma«. Ker ne bi rada vsiljevala svojih idej, saj se zavedam, da je tema zelo osebne narave, hkrati pa prežeta s tradicijo, sem se odločila, da v razmislek tistim, ki jih ta tematika zanima, napišem nekaj o svojih spominih na potovanje po pokrajini Tana Toraja, v osrčju otoka Sulawesi v Indoneziji.

Aktualno dogajanje v zvezi s postavitvijo mrliške vežice v domačem kraju sem povezala s tem potovanjem zato, ker je Tana Toraja svetovno znana pokrajina ravno po tem, da so tamkajšnji prebivalci (sicer večinoma kristjani) prežeti s tradicionalnimi, animističnimi pogledi na smrt in rajne, kakršnih v zahodnem svetu nismo vajeni.

Prebivalci Tana Toraje dobesedno živijo za to, da bodo enkrat pokopani, saj je pogreb zanje najbolj pomemben dogodek, na katerega pridejo vsi sorodniki, kar pa ne velja za druge priložnosti, npr. poroke. Za pogreb so pripravlje-



Pokrajno Tana Toraja zaznamujejo lesene hiše, imenovane Tongokan, katerih strehe so zaobljene v obliko ladje. Na sprednjem tramu hiše so nabiti rogovi različnih vrst govedi (večinoma bivolov), ki ponazarjajo gmotno stanje družine. Foto: Maja Zupančič

ni odšteti zelo veliko vsoto denarja (tudi 10 tisoč evrov) in družine se pogosto zadolžijo samo za to, da se izkažejo z darovi na pogrebu (govedo in prašiči). Ko nekdo od Torajanov umre, ga sorodniki pripravljajo z raztopino formaldehida, ki je konzervans tkiv in sredstvo za balzamiranje. Pokojnik tako lahko ostane v hiši vse do takrat, ko družina zbere dovolj denarja za pogrebno slovesnost. To lahko traja tudi več mesecev, zelo premožne družine, ki morajo organizirati zelo obsežne in drage ceremonije, pa lahko pokojnika ohranjajo na svojem domu celo več let! V tem času, ko pokojnik »čaka« na pogreb na svojem domu, Torajani ne pravijo pokojniku, da je mrtev, ampak bolan, zato mu prinašajo hrano in ga (večkrat na dan) preoblačijo, se z njim pogovarjajo, ponoči mu prižigajo luči, molijo ob njem, kot da je z njimi ipd.

Pogreb je ceremonija, ki lahko traja ves teden, udeleži pa se je od nekaj sto do več tisoč ljudi. Vključuje spreje-



Ženska se »pogovarja« s pokojnikom. Prinesla mu je košarico s kuhanim rižem za kosilo, sveža oblačila in knjige. V sobi ima tudi radio. Foto: Gregor Komar



Sorodniki prihajajo na pogrebno slovesnost. Darovi so najpogosteje živi prašiči, zvezani z bambusovimi debli, ali pa bivoli, ki so seveda veliko dražji. Foto: Meta Košir



Tradicionalno petje o pokojnikovem življenju. Moški se držijo za roke, med petjem se prestopajo in zibajo. Foto: Meta Košir



Govedo za darovanje. Foto: Meta Košir



Del pogrebne slovesnosti je tudi prenos pokojnikovega trupla (v krsti) v začasno konstrukcijo (prav tako v obliki Tongokana), kjer krsta ostane med pogrebno slovesnostjo. Ob prenosu krste nosači ob petju poplesavajo, se vrtijo s krsto in poskakujejo. Foto: Maja Zupančič

manje in spoznavanje sorodnikov, ki običajno prihajajo na pogrebno slovesnost v skupini (po družinah – vključeno je sorodstvo v širokem smislu), premožnejše družine so včasih oblečene v enake obleke, tako da se ločijo med seboj. V skupinah izvajajo razne verske obrede s petjem o pokojnikovem življenju, med tem poteka darovanje živali, včasih tudi bikoborbe s stavami ali brez.



Lemo, pokopališče v skali. Foto: Maja Zupančič



Grobnica v skali. Vir: Internet



Družina, ponosno zbrana ob pokojnici, ob slovesnosti drugega pokopa (Ma' nene). Vir: Internet.

Torajani imajo veliko vrst grobov. Na potovanju po tej pokrajini smo videli grobove v skalah, kakršni so grobovi v kraju Lemo. To je zelo častno »pokopališče«, saj so tu lahko pokopani le tisti, ki so veliko naredili za skupnost in so uživali velik ugled ne samo zaradi gmotnega premoženja. Vsakemu pokojniku naredijo lutko (Tau Tau), ki upodablja pokojnika in jo postavijo na vidno mesto. Za te lutke zelo lepo skrbijo in jih skrbno obnavljajo. Druge oblike grobov so npr. v zidanih družinskih grobnicah, v manjših skalah tudi v drevesih (navadno za mrtvo rojene otroke in dojenčke), ...

Torajani se s pogrebom ne poslovijo od pokojnika dokončno, saj je pri njih v navadi, da po nekaj letih grob spet odprejo (naj spomnim, da so njihova trupla balzamirana), kar imenujejo drugi pogreb ali Ma' nene. Takrat pregledajo truplo, ga očistijo, preoblečejo, saj oblačila zbledijo, lahko kaj dodajo, zamenjajo očala, ... To je pomemben dogodek za vso družino in je namenjen temu, da tudi mlajši potomci »spoznajo« svojega prednika oz. sorodnika. S tem pokojniku pokažejo svoje spoštovanje in ljubezen, ki jo gojijo do njega. Pogosto se skupaj s pokojnikom tudi fotografirajo. Srečni so, če je truplo njihovega svojca v dobrem stanju, saj to za njih pomeni, da se bo njim in njihovim otrokom dobro godilo.

Podobno kot v Tana Toraji praznujejo pokop najdražjih tudi na indonezijskem otoku Bali, v kraju Ubud, kjer so leta 2007 po nekaj letih ponovno izkopal zadnjega kralja tiste pokrajine. V ta namen je bila organizirana slovesnost v zelo širokem obsegu, končen cilj pa je bil zažgati krsto s posmrtnimi ostanki, saj naj bi se tako pokojnik rešil vseh spon z Zemljo in dokončno prešel na drugi svet.

Spominjam se, da vsega tega, kar sem videla in doživela v Tana Toraji, takrat še nisem mogla dojeti. Šele kasneje, ko sem o tem brala, sem uvidela smisel tega počasnega poslavljanja od svojih rajnih. Torajani spoštujejo svoje prednike, na njih so ponosni in so radi z njimi povezani, kar kažejo na svojstven način.

Namen tega potopisa ni bil šokirati bralce, ampak spodbuditi razmišljanje k temu, zakaj se v razvitem svetu, ko nam je vse na dlani, odnos do smrti in rajnih oddaljuje od nas (v fizičnem, psihološkem in duhovnem smislu).

Videoposnetke na temo pogrebov na Baliju in Sulawesiju si lahko ogledate na Youtube-u:

- › Royal Cremation Ceremony, Ubud, Bali
- › Funeral Ceremony Tana Toraja, Sulawesi

RENATA KOGOVŠEK

MOJCA LAZAR

Kako bi se na kratko predstavili?

Sem, kot veste, Renata Kogovšek, po domače Joklnova Renata. Počnem precej stvari: zaposlena sem v Domu starejših Logatec, doma pa kuham, pečem, vrtnarim, pojem, hodim na romanja, za rekreacijo pešačim, aranžiram ...

Po čem bi rekli, da vas ljudje najbolj poznajo?

To bi morali povedati oni.

Delate v domu starostnikov, ampak ali je tudi vaša izobrazba? Ste opravljali že kakšen drug poklic?

V Domu starejših v Logatcu delam že polnih 15 let. Izobrazbo sem našla v svojem srcu. Sicer pa imam narejen tečaj socialne oskrbovalke ali strežnice. Rada imam te ljudi in to delo z veseljem opravljam. Je težko, a lepo. Pred leti pa sem bila zaposlena v tovarni Alpina.

Poznamo vas tudi po imitaciji Helene Blagne. Kako in kdaj je prišlo do tega?

8. 12. 2016 bo minilo natanko 25 let, odkar imitiram slovensko divo Heleno Blagne. Takrat se je poročila moja nečakinja Klavdija z Matejem Gantarjem iz Godoviča. Prav tisto leto je Helena izdala svojo pesem »Mornarček«. Tako mi je bila prijetna in drugačna od drugih, da sem jo začela prepevati ob poslušanju radia. In jo zapisovati. Ko pa smo se pripravljali na ohcet, mi pravi moja sestra: »Ja, pa daj se naučit to pesem tako, da jo boš zapela kot Helena za novoročenca.« »A si nora?« sem ji odgovorila in že takoj dobila potne dlani od treme. Ampak – kjer je volja, tam je pot – potrudila sem se in uspelo je. Vse svate v dvorani gasilnega doma sem uspela nasmejati. Pač – presenečenje. Takrat me je spremljal bend, v katerem je igral moj brat Rado. Žal nisem beležila vseh svojih nastopov – imitacij. Kadar jo pojem, jo pojem s spoštovanjem.

Kakšna pa se vam zdi Helena Blagne kot osebnost?

21. junija letos pa mineva dve leti, ko sem imela tako srečo, da sem jo lahko osebno spoznala in skupaj z njo za-

pela pesem »Vračam se prek morja«. In to v Farovških njihah, ko smo imeli srečanje Matjaževe rodbine. To pa je bilo presenečenje! Takrat sem videla in začutila, kako velika in preprosta ženska je Helena Blagne. Tega dne ne bom nikoli pozabila. Drugače pa je velika, pogumna in dostojanstvena osebnost. Zelo je materinska in iskrena. Občudujem jo in jo spoštujem.

Ste kdaj imitirali tudi že koga drugega?

Ne.

Če recimo telesni izgled ali vokal ne bi bila ovira, koga bi radi imitirali?

Še bolj rada Heleno Blagne.

NA KRATKO V ZAVRATCU

(povzeto po radijski oddaji Kofetek v petek na Prvem programu)

- a) Katera je po vašem mnenju najlepša beseda?
RESNICA
- b) Če bi izbirali, katera žival bi bili?
PTICA – SLAVEC
- c) Kam bi odpotovali, če bi lahko odšli kamorkoli?
PO SLOVENIJI
- d) Kdo je najbolj zanimiva oseba, ki ste jo kdajkoli spoznali?
JURIJ BIZJAK
- e) Katero zgodovinsko osebnost najbolj spoštujete?
MATER TEREZIJO
- f) Za kaj bi rekli, da je najboljši izum vseh časov?
ŽARNICA, RADIO
- g) Na kakšen način si najraje polnite baterije?
S PESMIJO
- h) Kaj najbolj skuhate?
FIŽOLOVO MINEŠTRO

PRVI DUHOVNIK ZAVRAŠKE FARE

BERNARDA KOGOVIŠEK



LOVRENC GANTAR
(LOVRO GANTAR)
1846 – 1912

KAPLAN v Kočevju, od 1875 do 1881;
ŽUPNI UPRAVITELJ in ŽUPNIK v Črmošnjicah, dekanija Novo mesto, od 1881 do 1897;
ŽUPNIK in DEKAN na Vrhniki, od 1897 do 1912.

Častno odlikovan: VITEZ FRANC JOŽEFOVEGA REDA, leta 1898.

Letos mineva 170 let rojstva prvega duhovnika zavraške fare, Lovrenca Gantarja.

21. julija bo minilo 142 let od njegove posvetitve.

Kdo je bil LOVRENC GANTAR?

Rodil se je 6. avgusta 1846 za Kovkom, v zakovški bajti, Dole 13.

Njegova mati je bila Neža Mrak, Zakovška, Dole 12.

Oče je bil Gregor Gantar, Mrakov, Dole 14.

V zavraški cerkvi ga je na dan rojstva krstil z imenom LAURENTIUS takratni duhovnik, Johan Zavrl, doma iz Šentruperta.

Boter mu je bil Luka Žust, takratni zakovški gospodar in materin svak, botra pa Helena Mrak, očetova nečakinja in hkrati materina pranečakinja, Mrakova.

V družini Gregorja Gantarja in Neže Mrak se je rodilo osem otrok. Lovro je bil peti po vrsti.

GREGOR GANTAR, 1. 3. 1807 – 24. 4. 1884, Mrakov

NEŽA MRAK, 1. 1. 1809 – 15. 10. 1859, Zakovška

Poročena, 3. 2. 1836 v Zavrnatcu, poročil ju je Štefan Kobau

Njuni otroci:

- › Andrej, 16. 11. 1836
- › Franciška, 26. 11. 1838, poročena 3. 6. 1864 z Matijem Šulgajem, Jelični Vrh 11, Gore
- › Jernej, 14. 8. 1842
- › Jakob, 6. 7. 1844 – 23. 8. 1845
- › Lovrenc, 6. 8. 1846 – 16. 6. 1912, duhovnik
- › Katarina, 25. 4. 1849
- › Marija, 1. 8. 1852 – 12. 6. 1869
- › Marija Ana, 20. 3. 1855 – 5. 4. 1855

Mati Neža je umrla pri petdesetih letih, ko je bil Lovro star 13 let. Oče je dočakal 77 let in umrl pri sinu župniku v Črmošnjicah.

Rodbina očeta Gregorja Gantarja je izhajala iz Mrakove domačije, Dole 14. Njegov ded Urban, 1724, je imel v treh zakonih 14 otrok. Urbanova druga žena je bila Barbara Istenič, 1739, Kamenikova. Njun sin Jožef (Gregorjev oče) je prevzel domačijo in se poročil z Barbaro Kavčič, doma z Gornjega Vrsnika.

JOŽEF GANTAR, 12. 3. 1762 – 4. 3. 1831

BARBARA KAVČIČ, 1765 – 15. 7. 1830

Poročena: 3. 2. 1788

Njuni otroci:

- › Helena, 4. 5. 1789 – 19. 5. 1789
- › Jera, 10. 3. 1790 – 29. 3. 1790
- › Ana, 25. 7. 1791, prevzela domačijo
- › Maruša, 23. 2. 1793
- › Marija, 7. 11. 1794
- › Jožef, 19. 3. 1797 – 31. 12. 1849
- › Urban, 20. 5. 1799 – 3. 7. 1880, poročen z Nežo Miklavčič
- › Janez, 12. 5. 1802 – 1814
- › Lovrenc, 7. 8. 1804 – poročen z Mico Leskovec, njen sin Matevž pride v Potok 7, v Grič.
- › Gregor, 1. 3. 1807 – 24. 4. 1884

Domačijo v Doleh 14 je prevzela hči Ana, ki se je poročila leta 1813 z zakovškim Janezom Mrakom. Od takrat se pri hiši reče »Pri Mraku«.

Anin najmlajši brat Gregor pa se je poročil z zakovško Nežo Mrak. Živel so v zakovški bajti, Dole 13, za Kovkom.

Rodbina matere Neže Mrak je izhajala iz Zakovške domačije, Dole 12. Njen ded Luka Mrak, 1741, je imel v dveh zakonih 14 otrok. Lukova prva žena je bila Katarina Likar, 1758, druga pa Helena Istenič, 1768. Tudi Helena je bila Kamenikova, le da je bila nečakinja Gregorjeve žene, Barbare. Ker je bil Nežin oče Andrej iz Lukovega prvega zakona (od Katarine Likar), med Gregorjem in Nežo ni bilo sorodstvenih vezi.

ANDREJ MRAK, 16. 11. 1776 – 16. 1. 1830

MARIJANA LESKOVEC, 7. 9. 1782 – 16. 5. 1841

- › Njuni otroci:
- › Magdalena, 20. 7. 1804, poročena z Miho Albrehtom v Ravne 7, Kovk
- › Elizabeta, 11. 11. 1806, je prevzela domačijo z Luko Žustom s Hlevnega vrha 3
- › Neža, 1. 1. 1809 – 15. 10. 1859
- › Janez, 14. 6. 1811 – 26. 6. 1811
- › Uršula, 1812
- › Marija, 19. 10. 1815
- › Katarina, 23. 10. 1818
- › Mica, 7. 10. 1821 – 10. 4. 1831
- › Martin, 4. 11. 1825

Duhovnik Lovro Gantar je bil šest let kaplan v Kočevju. Od tam je bil premeščen v Črmošnjice na Dolenjskem. Prva leta je bil župni upravitelj, leta 1888 je postal župnik. V letu 1883 je oskrbel tri zvonove. Tam je bil šestnajst let. Ob poslanstvu dušnega pastirja je bil postavljen tudi za inšpektorja šolskega okraja.

Leta 1897 je prišel na Vrhniko, kjer je bil župnik in dekan, inšpektor šolskega okraja Logaškega predela, poleg tega pa še škofov duhovni svetovalec. Za svoje zasluge je prejel leta 1898 državno odlikovanje »vitez Franc Jožefovega reda.« V letu, ko je prišel Lovro Gantar na Vrhniko, je postal novi ljubljanski škof Anton Bonaventura Jeglič, ki je nasledil Jakoba Missio, poznejšega goriškega nadškofa in kardinala pri papežu Leonu XIII. Tako je Lovro Gantar opravljal duhovniško službo pod vodstvom treh ljubljanskih škofov: Janeza Zlatousta Pogačarja, od 1875 do 1884, Jakoba Missie, od 1884 do 1897 in Antona Bonaventure Jegliča, od 1898 do 1912, ko je Lovro na Vrhniki umrl in so ga tam tudi pokopali.

Na njegovem spomeniku piše: »Tukaj počiva Lovro Gantar, župnik in dekan vrhniški, vitez Franc Jožefovega reda itd., rojen v Zavracu, dne 6. 8. 1846, umrl na Vrhniki, 16. 6. 1912.«

Zanimivo, da sta kar dva duhovnika zavraške fare zagledala luč sveta ob vznožju hriba Kovk. Prvi, LOVRO GANTAR, v zaselku Zakovk - Dole, pred 170 leti.

Drugi, IVAN ALBREHT, v zaselku Ravne, 99 let pozneje.

Na oba dobra duhovnika smo lahko ponosni!

Morda pa hrib Kovk, ki ga nekateri vaščani imenujejo Zavraški Triglav, hrani v sebi nekaj skrivnostnega in bo ob njegovem vznožju zrastel še kakšen duhovniški poklic?!

Viri:

Šematizem iz NŠA Ljubljana;
Krstne, poročne, mrliške knjige: Žiri, Zavratac, Rovte;
Zbornik fare Črmošnjice, 2009;
dr. France M. Dolinar: Škofje Ljubljanske nadškofije.

PRIGODE PASTIRJEV, PESTRN, DEKL IN HLAPECEV

DARJA KOGOVŠEK



Obujanje spominov. Foto: Darja Kogovšek

Pestrna, pastir, hlapec, dekla ... služenje ... so besede, ki jih kmalu ne bomo več poznali, saj izginjajo iz našega besednjaka. Seveda, služenja na kmetih, kot so ga poznali včasih, danes ni več. Ampak naši osnovnošolci še vedno berejo Bevkovo Pestrno in Cankarjevega Hlapca Jerneja in njegovo pravico. Sploh razumejo pestrno Nežiko in hlapca Jerneja?

Eno stopničko bližje razumevanju so učenci PŠ Zavratac. V letošnjem šolskem letu smo se odločili, da bomo raziskali služenje na kmetih. Ob zgodbah, ljudskih pesmih, pogovoru so se vprašanja kar sama porajala: Zakaj so morali od doma? Kam so šli? Kaj so delali? Kaj so jedli? Kje so spali? Koliko so zaslužili? So bili gospodarji prijazni? So imeli domotožje? Na drugi strani pa: Zakaj so kmetje potrebovali hlapce, dekcle? Kako in kje so jih našli? Oblikovali smo dva različna anketna vprašalnika; za tiste, ki so služili, in tiste, ki so jim služili. Odšli smo po vasi in spraševali. Povsod so

nas lepo sprejeli, saj se ljudje zavedajo, da je navade in način življenja iz preteklosti treba prenesti na mlajši rod; ne da bi tako živeli tudi oni, ampak da bi razumeli svoje stare starše in starše.

Anketne vprašalnike smo analizirali. Dobili smo kar nekaj zanimivih zgodb. Naš namen ni, da bi kogarkoli obsojali, temveč želimo zbrane spomine Zavratačanov in Potočanov le predstaviti.

ZBOGOM ATA IN MAMA!

Na porodu nam je umrla mama. Ata je ostal sam s šestimi otroki. Živeli smo v pomanjkanju. Najstarejša sestra je kuhala. Hrano, ki bi jo pojedli v enem dnevu, je morala razdeliti na tri. Atova sestrična izpod Vrha Svetih Treh Kraljev mu je nekega dne rekla, da naj eno izmed hčera pošlje za deklo k njej na kmetijo. »Bo hodila vsaj v slovenske šole,« je še dodala. V Zavratacu smo se takrat učili še v italijanskem

jeziku. Sosedov fant je šel služiti na Medvedje Brdo. Vedno je hodil z mamo v žrnado, nekega dne je pa kar tam ostal; pri družini, ki je živela na veliki kmetiji, kjer so imeli veliko dela ter malo rok. Njihovi otroci so bili še čisto majhni in niso mogli pomagati.

SLUŽENJE ...

Ko sem prišla na kmetijo, so mi rekli, da bom čuvala otroke in lupila krompir, potem pa sem delala vse drugo, le otrok nisem pazila. Spala sem v frčadi, kjer me je močno zeblo. Noge sem si ovila v staro srjaco. Zjutraj sem moral vstati ob šestih, zakuriti, pristaviti vodo za močnik in iti molst. Potem je šele vstala gospodinja. Kuhala je ona, saj je morala hrano porazdeliti preko celega leta, zato je morala imeti pregled nad tem. V hiši je bila le ena ura, ki sta jo gospodar in gospodinja odnesla v kambro, ko sta šla spat. Kako naj brez ure vem, kdaj bo ura šest?! Neke noči sem planila pokonci, odšla v kuhinjo in začela pripravljati trske, da bom zakurila. Gospodinja je slišala ropot, prišla pogledat in me napodila spat, češ, kaj zganjam hrup ob dveh ponoči. Gospodinja mi je rekla, da bom lahko jedla kruh, kolikor ga bom želela. Ko pa sem si ga hotela odrezati, me je zavrnila z besedami, da je kruh za otroke, zame pa močnik. Nekega dne sva pleli. Ker je imela gospodinja obiske, sem ostala sama na njivi. Bila sem lačna, zato sem plela počasi. Mislila sem si, da se me bo mogoče usmilila in mi prinesla malico. Nič ni bilo. Ko sem prišla domov, sem bila kregana, kaj sem delala toliko časa, zakaj sem delala tako po počasi. Njihov najmlajši sin me je imel zelo rad. Hotel je spat pri meni, tako sva pozimi večkrat oba spala na peči. Zjutraj sva bila oba mokra. Fantek se je namreč polulal. Nekega dne je prišla vest, da je bil moj brat ubit. Gospodinja mi je rekla: »Ti boš sedaj žalovala, zato potrebuješ črno bluzo. Zamenjajva. Ti daš meni svojo rdečo, jaz pa tebi svojo črno.« Kakšna menjava! Svojo edino toplo in močno bluzo z dolgimi rokavi sem zamenjala za tanko svileno s kratkimi rokavi. Ko sem prišla na kmetijo, smo se zmenili, da bom zaslužila za obleko in obutev ter še nekaj denarja. Ko sem odhajala, mi je gospodar rekel: »Če želiš denar, pojdi k sosedu in ga terjaj. Dolžan mi je že več kot leto dni.« Kaj sem hotela?!

Košnja se začinja. Zgodnja ura je, saj sonce še ni vželo. Za hišo se sliši: šrc, šrc, šrc. Moški kosijo, ponekod so kosile tudi dekleta. Drugače pa so jim v jerbasu prinesle malico, saj zjutraj še niso nič jedli. Zraven so vsakemu prinesle tudi nageljček.

Košnji sledi žetev. Delo je težko, a lepo, saj je vedno veliko družbe. Dekleta so si včasih privoščile fante. Naredile so jim živi pas. Šop žita so pustile, da je še rastel in kar s tem šopom naredile pas in snop zvezale. Ko ga je fant z vnemo in silo hotel odnesti na voz, ga je pošteno cuknilo. Dekleta so se za žetev še posebej lepo oblekle, saj je bil to kruh. S tem so pokazali res veliko spoštovanje do njega. Za botra so izbrali tistega, ki je imel malo več. To je bil poseben pra-

znik, saj so takrat vsi člani družine dobili hlebček.

Včasih so pastirji pasli predvsem po gmajnah. Šele po angelski nedelji (v septembru) so živino gnali po njivah in senožetih. Takrat je bilo že hladno. Nekateri so imeli slabo obutev, drugi so bili bos. Zeblo jih je tako močno, da so počakali, da se je krava pokakala, potem pa so stopili v njen kakec in se tako pogreli. Si predstavljaš? Ne.

En pastir je pasel hudobnega koštruna. Bil je tak, da se je kar zaletaval v ljudi. Vendar ga je pastir ukanil. Na grmovo vejo je obesil reklc in koštrun se je, misleč da je to človek, z vso silo zaletel v reklc in se zvalil po Hrečevski strmini navzdol. Takrat je bilo veliko gadov, lezli so kar po nogah. Ugrizov pa je bilo malo.

Dekla je morala biti pri vseh delih zraven. Trikrat na dan sem molzla pet krav. Rezanco smo rezal, v gmajno smo šli, smrečje smo povezali v butare in jih nosili k cesti, prale smo v grapi, pele, kuhale. Pozimi smo predle. Če si sedel pri peči, se ti je hitro začelo dremat. Gospodinja je videla, prišla bližje ter pomaknila kolovrat bolj k oknu in stran od peči. Za god pa mi je vedno spekla štravbe.

Ko sta hlapca rezala zelje, sta se kmalu naveličala in odšla spat na hlev. Tam sta imela spleteno posteljo. Ko je gospodar videl, da ju ni, ju je poklical in sta morala oditi nazaj na delo ter vztrajati do konca. Kadar ni bilo nujnega dela, sta odšla spat.

S hlapcem sva spala v štali nad gnojem, da je bilo toplo. Kar kadilo se je od njega. Odeja je bila čisto mokra od kondenza. Posteljo sva si pripravila visoko, tik pod stropom. Do tja sva morala po lestvi. Ko so fantje prišli klicat dekle, so vzeli lestev. Včasih so jo vrnili, včasih pa so tudi pozabili nanjo. »In zdaj, kako naj prideva dol?«

POZDRAVLJENI SPOMINI!

Najbolj sem si zapomnil, kako mi je bilo dolgčas. Mama me je prignala za pastirja in kmalu odšla. Gledal sem za njo, kako je odhajala po hribu navzgor in jokal. Domov si nisem upal, pa tudi znal nisem. Tudi za praznike nisem vedno šel domov.

Dolgčas mi ni bilo. Ko si večina svojega otroštva in mladosti od doma, kar ne veš, kje je tvoj dom. Večkrat sem si mislila: Bog mi daj toliko otrok, da jim ne bo potrebno služiti. Res me je uslišal.

Meni ni bilo prav nič dolgčas, čeprav nisem šla velikokrat domov, saj je bilo daleč. Zelo lepo so skrbeli zame. Za malico sem dobila tudi pol klobase in čaj. Po štirih letih sem zaslužila za singerjevo mašino, ki še vedno šiva, ter kolo. Najbolje se mi je zdelo, ko sta gospodar in gospodinja rekla, ko sem odhajala: »Take dekleta ne bomo več dobili.«

Mi smo pomagali kmetom, da je bilo delo prej opravljeno, oni pa so nam pomagali preživeti. Drug brez drugega bi težko shajali. Tako je bilo. Sladke in grenke izkušnje so za nami. Kakršnekoli že imamo, celo življenje jih nosimo s seboj. In ne smejo v pozabo.

STROJARSTVO – STROJENJE USNJA

JANKO RUPNIK



Fotografija posneta leta 1926 Pri Birtu v Zavrattu. Na njej so zadaj šivilje in spredaj čevljarji, skrajno desno Franc Leskovec in levo od njega Jakob Gantar, završki "Šoštari", ki meri stopalo za nov čevlj. Fotografija je iz hišnega arhiva Birtovih.



Ni znano, kje bi ta fotografija nastala, je pa to čevljarska delavnica Leopolda Kržišnika - Omevkarjevega z Jeličnega vrha, fotografirano približno v letih 1925. Fotografijo hrani Sonja Japelj.

Ena izmed starih obrti, ki bo zdaj zdaj pozabljena, je tudi strojenje živalskih kož, za razne potrebe človeka v njegovem življenju. Kaže, da je človek že v davni preteklosti ugotovil, da mu mraz in mokrota ne moreta do živega, če preko svojega telesa ogrne nekakšno zaščito – ogrinjalo, ki ga potem varuje pred mrazom in vlago. Verjetno je razmišljal takole: »Če živali s svojo kosmato kožo dobro prestajajo mraz, zakaj tudi jaz ne bi dodal svojemu telesu kosmate prevleke, da mi bo topleje?« Na zgodovinskih risbah najdemo pračloveka oblečenega v kosmate živalske kože, nosi tudi preprosta prav tako narejena iz živalskih kož. Lahko rečemo, da je to že začetek poznejše strojarske obrti – obdelave živalskih kož v različne namene.

Oblačila pri človeku je pozneje nadomestil tekstil iz rastlinskih vlaken – najprej predvsem lanena vlakna, potem tudi umetna. Verjetno si je človek najprej izdeloval obleko in obutev kar iz posušenih živalskih kož ter šele sčasoma začel uporabljati postopek strojenja, s katerim je oblačila in obutev lahko naredil bolj mehko in prijazno svojemu telesu, pozneje je za oblačila uporabil tekstil. V obutveni obrti pa je kot glavna surovina do bližnje preteklosti ostalo usnje.

Kaže, da je človeški nemirni raziskovalni um neprestano iskal izboljšave v svojem življenju in tako osvojil tudi različne postopke obdelave živalskih kož, da so bile uporabne v različne namene. Poskušal bom opisati postopke strojenja. V ta namen sem obiskal še živečega strojarja iz Podklanca Ivana Leskovca, ki mi je te postopke opisal, kajti kot mlad fant je še pomagal svojemu očetu pri strojenju. Strojarnje so bile opremljene z večjimi bazeni – kadmi, v

katerih so lahko glede na postopek namakali surove kože. Imeli so različna strgala za fizično čiščenje kož in tudi vrteče bobne, v katerih so že ustrojene kože mehčali – predvsem kože za izdelavo gornjega dela čevlja. Pri strojenju so potrebovali velike količine vode, zato ni naključno, da so strojarski obrati bili vedno postavljeni poleg potokov, kjer je bilo na razpolago dovolj vode.

STROJENJE PODPLATNEGA USNJA

Podplatno usnje ali na kratko podplati, se je pri izdelavi čevlja uporabljalo za podplatni, torej najbolj izpostavljeni del čevlja. V podplat takega čevlja, ki je bil izdelan za vsakodnevno uporabo so nabili tudi kratke žeblice z debelimi glavami, ki so še dodatno podaljšali življenjsko dobo čevlja.

Za strojenje podplatnega usnja so uporabljali kože volov in debele kože krav – torej kože starejšega goveda.

Najprej so 14 dni surove kože namakali v apneni brozgi, ki je delovala kot mehčalec in odstranjevalec za vse nepotrebno, kar se je nahajalo na koži - nesnaga, maščoba in dlaka. Apnena brozga – mešanica apna in vode je bila malo bolj razredčena kot apnena brozga za beljenje sten. Potem so s kože postrgali dlako, maščobo in ostalo umazanijo, torej nič kaj prijetno delo. Sledilo je namakanje v dolžini treh dni v vodi, da se je izlužilo apno. Za tem je sledilo 16 - tedensko namakanje v "čreslovi" vodi. Enkrat tedensko se je ta voda menjala. "Čreslova voda" – voda, ki ji je bila dodana čreslovina, t.j. tanin v obliki smrekovega lubja. Potem so kože oprali in jih posušili, take so bile uporabne za čevljarsvo. Tako posušeno usnje je imelo izredno trdoto, neredko

ga je moral čevljar ponovno namočiti v vodi, da ga je lahko prilagodil obliki podplata na čevlju.

Tanin je čreslovina v obliki smrekovega lubja. Pred petdesetimi leti so še na veliko odkupovali smrekovo lubje, olupljeno v poletnem času in posušeno. Odkupovali so ga prav zaradi uporabe v strojarški industriji, ki je v tistem času bila še v velikem razmahu. "O olupljeno v poletnem času" zato, ker imajo smrekova debla v poletnem času v podlubju veliko soka, tako da je bilo smrekove hlode mogoče brez težav olupiti in lubje potem posušiti.

ZGORNJE USNJE ZA ČEVLJE

To je bilo mehko usnje za zgornje dele čevlja in ga je bilo moč oblikovati. Ravno pri tej vrsti usnja velja omeniti neko zanimivo lastnost živalskih kož. Vsi vemo, da je prednji prstni del čevlja oblikovan v obliki delne polkrogle, da pa nima nobene gube, ki pri takem oblikovanju ravne kože sicer nastanejo. Ustrojena živalska koža ima namreč lastnost, da je v smeri hrbtenice živali toga, v smeri obsega živalskega trupa pa elastična. Zato je moral čevljar zelo paziti, kako je odrezal kožo za prednji del čevlja, da ga je lahko brez gub navlekel na kopito. Da pa je bil usnjen jermen trden in se ni nategoval, so morali kose iz kože odrezati v smeri glava – rep.

Za to mehko vrsto usnja so se uporabljale telečje kože, ali kože mladih telic, torej tanjše in bolj prožne kože. Za gornje dele lahke ženske obutve so v ta namen strojili tudi kože drobnice. Usnje svinjskih kož se je v čevljarski industriji uporabljalo za notranjo oblogo čevlja – podlogo. Zelo zanimiv izdelek, ki je bil v preteklosti v uporabi - iz ovčjih kož so izdelovali mehove za žito, ki so bili posebno prikladni za nošenje na hrbtu. Torej za ta postopek strojenja mehkejšega usnja je bila koža prav tako najprej v apnu 14 dni, potem je sledilo mehansko čiščenje, potem v "čreslovi" raztopini 12 tednov, pri čemer se je prav tako tedensko menjavala "čreslova raztopina". Kože so potem dali v velik boben, katerega vrtenje je običajno poganjalo vodno kolo. Pri vrtenju le tega je kože premetavalo, da so kože postale mehke in prožne. Ta postopek bi lahko primerjali z mešanjem perila v pralnem stroju. Tako zmehčane kože so položili na marmorno mizo, da se je koža prav prilegla na površino, tako postala ravna in na spodnjem delu gladka. Potem so kože namazali z lojem in ribjim oljem in jih tudi obarvali. Nazadnje so jih na zgornji površini še očistili z milnico, da so odstranili morebitno nesnago in odvečno barvo, da so bile lepega videza in čiste za uporabo

STROJENJE Z GALUNOM – PREPROGE

To je postopek strojenja, pri katerem koža obdrži dlako. Tako ustrojene kože so se uporabljale kot okras na stenah ali tudi kot preproge po tleh stanovanjskih prostorov. To-

rej ni bilo določeno, katera koža živali naj bi bila. Strojari so ustrojili kožo živali, ki si jo je želela stranka, tudi kože divjih živali.

Tako kožo je bilo treba najprej temeljito oprati, s pralnim sredstvom, da se je odstranila nesnaga z dlake in odstranila tudi maščoba z notranje strani kože. Tako pripravljeno kožo so potresli z galunom - neke vrste kislina in še z otrobi. To kemikalijo so pustili na koži 14 dni. Po tem postopku so kožo oprali in posušili. Med sušenjem so jo napeli na ravno površino, da se ob sušenju ni skrčila.

GALUN – (tudi kalijev galun, kalijev aluminijev sulfat) je dvojna sol, ki kristalizira v brezbarvnih oktaedričnih kristalih in je v vodi lahko topen. Galun so že nekdaj uporabljali za strojilo. Strojenje z galunom je eden najstarejših postopkov strojenja. Pri tem strojenju dobimo zelo mehko belo usnje, imenovano galunovo usnje. Danes se galun uporablja predvsem kot lužilo, v papirni industriji za lepljenje papirja in pri osebni negi – (tako imenovani brivni kamen). (vir: svetovni splet, junij 2016)

Napredek v zadnjih petdesetih letih ni zaobšel tudi strojarstva, usnjarske in obutvene industrije. Če so v preteklem času strojarji bili najpomembnejši obrtniki in so živalske kože imele zavirljivo visoko ceno, danes strojarskih obratov ni več, živalske kože pa so praktično brez vrednosti. Nam najbližja strojarska tovarna na Vrhniki je že desetletje zaprta. Ker sem sam bil zaposlen in tako posredno udeležen v čevljarski industriji, sem imel priložnost opazovati, kako umetni materiali vztrajno izpodrivajo naravno usnje, ki je bilo po drugi svetovni vojni kot edina surovina v čevljarski industriji. Tu ne smemo prezreti uporabe usnja tudi v sedlarstvu, konjskih vpregah in galanteriji.

Dokler še hranimo v spominu nekaj podatkov o strojarnah v naši okolici, je dobro, da te tudi zapišemo. Gotovo je bila nam najbližja strojarna pri Strojarnju v Podklancu, ki jo bom pozneje podrobneje opisal. Skoraj neverjetno je bilo, da so usnje strojili tudi v Zakovku, na domačiji, ki jo domačini poznamo pod imenom Pri Marjanci oziroma Dole 18. V idrijskem državnem arhivu dobimo podatek, da je bil leta 1924 Luka Kavčič gospodar na tej domačiji in je bil tudi strojar. Neverjeten kraj strojarne sem napisal zato, ker poleg te domačije ni tekoče vode, pač pa je zelo nizko pod to domačijo močan studenec, ki je očitno zadostoval za potrebe strojenja. Luka Kavčič se je pri delu s kožami zastrupil in leta 1947 umrl za tetanusom.

Na področju Rovt je bilo več strojarn. V grapi Sore pod Rovtami je bila strojarna Pri Popitu, imel jo je Janez Merlak, leta 1911 še voden kot obrtnik – strojar v Logaški občini. Pod Rovtami na domačiji poleg sedanjega Zavčana, je domačija imela hišno ime Pri Strojarnju. Gotovo je hišno ime

nastalo po strojarski obrti pri hiši. Na Petkovcu je imel leta 1923 prijavljeno strojarsko obrt Franc Sivec, tudi sedanje hišno ime Pri Sivcu. Tudi v Žireh je obstajala domačija s hišnim imenom Pri Strojarku. Bilo bi prav čudno, da Žiri, kjer je bilo doma čevljarstvo, ne bi imelo strojarne. Tudi poleg sedanje trgovine Gradbeni center Strojarna, stoji velika stavba z imenom Strojarna, ki je obratovala do povojnih časov. Verjetno je bilo strojarn še več. Naštel sem le tiste, ki jih poznam iz naše okolice.

Ker mi je Ivan Leskovec iz Podklanca razložil postopke strojenja, je tudi prav da malo podrobneje opišem njegovo domačijo, kot domačijo ki se je vse do povojnih časov ukvarjala s strojarstvom. Od tod tudi hišno ime Pri Strojarku. Leta 1815 se je z Marijo Gabrovšek na to domačijo poročil Pavel Tavčar iz Hobovš – vas nad Fužinami – iz Poljanske doline. Ob krstu enega njegovih otrok je župnik kot njegov poklic v nemščini zapisal "gerber" – prevedeno v slovenščino – kožar – strojar. Torej je v teh letih pri hiši že bila strojarska obrt. Ta hišna dejavnost je v povojnih letih začela počasi usihati, sedanji še živeči gospodar Ivan, je pozneje še ustrojil kakšno kožo po postopku "na galun" po želji stranke za okras v stanovanju. Kot dober poznavalec strojenja pove: če je usnje strojeno z naravnimi sredstvi – s pomočjo apna in čreslovine, potem je v prerezu vedno rjave barve, usnje pa, ki je strojeno s pomočjo kemijskih sredstev, je v prerezu svetle, skoraj bele barve. Spomni se, da je njegov oče ob koncu vsakega tedna šel z vozom iskat surove kože v Žiri k mesarju. Ko jih je bilo dovolj, je začel s strojenjem. Glede na dolgotrajen postopek je strojenje ene serije kož potekalo kar pol leta in več. Za potrebe strojenja so imeli posebno majhno stavbo – strojarno, v kateri so bili v tleh večji bazeni za namakanje kož. Včasih so bile to lesene kadi, pozneje pa betonske.

Kot sem že prej napisal, so strojili kože različnih domačih živali, glede na to je bila tudi uporaba ustrojenih kož zelo različna. Ena od zanimivosti uporabe je ta, da so kože merjascev – prašičjih plemenskih samcev, ki so običajno bili stari tudi po več let, uporabljali za pogonske jermene pri transmisijah. Vsekakor so znali obdelavo kože zelo prilagoditi namenu uporabe. Kot sem že enkrat napisal, je Strojarkjeva domačija v Podklancu zaradi naravnih danosti bila tudi postajališče tovornikov, ki so tvorili preko Zavrataca proti Škofji Loki. Stara tradicija te hiše je tudi čebelarstvo.



Stavba Strojarkjeve strojarne v Podklancu, kjer je bila več let hišna obrt tudi strojarstvo. Foto Janko Rupnik



Tudi konjska vprežna oprema je v večini narejena iz usnja. Vir: Svetovni splet

STARI BESEDNJAK IZ NAŠIH KRAJEV

JANKO RUPNIK

Nadaljujem in tudi končujem z objavo starih besed, katerih velik del še vedno uporabljamo v vsakdanjem pogovornem jeziku. Poskusil sem zbrati čim več narečnih in starih izrazov, prav gotovo jih obstaja še precej. Na koncu je napisanih še nekaj besed, ki sem jih našel naknadno. Je pa zanimivo, da te stare besede že zelo malo slišimo pri mladi generaciji, seveda pa jih nadomešča s sedanjimi modernejšimi izrazi, kot smo o tem že brali v prejšnji številki Oglarja

Za pojasnilo: če sem napisal, da je beseda - izraz ljudski ali iz pogovornega jezika, pomeni, da je v naših krajih v uporabi v vsakdanjem preprostem pogovornem jeziku. Isto pomeni tudi, če beseda poleg nima napisanega svojega izvora.

škarpa – eskarpa – izraz srečamo v vojaškem besednjaku in pomeni zidno ali kamnito prepreko za prehod vojaških vozil. Mi poznamo besedo "škarpa", ki pomeni zložen zid ali obzidje iz kamnja

ški – smuči sorodno z angleško besedo skis - smuči

škrnicl – običajno rečemo papirnati vrečki, beseda pa je najbrž izpeljana iz besede škorenj - škornicelj

šlank – visok, dolg človek – najbrž izpeljano iz nemške besede lang - dolg

šlapa – obnošen čevljev, tudi neznačajan človek – ljudska beseda

šlauf – izraz za knjižno besedo cev, beseda je nemška "Schlauch"

šlekar – starejše orodje za vleko hlodov

šlesa – zatikalka, verjetno izpeljano iz nemške besede "schloessen" – skleniti, nekaj pritrčiti

šlihtat, pošlihtat – nekaj urediti, spraviti v red – beseda diši po nemščini

šlogat – prerokovati iz kart

šlosar – izraz za ključavničarja – nemška beseda

šmer – gosto mazilo, ali tudi umazanija – v nemščini Schmier - obnova

šmergl – brusilni stroj, ali brusni papir

šmitna – ročni ventilator za vpihovanje zraka v oglje pri postopku kovanja - verjetno izpeljanka iz nemške besede "Schmied" - kovač

šnerca – vezalka – iz nemške besede "Schnur" - vrvica

šnita – rezina nemško "Schnitte"

šnofat – vonjat, šnofat - še bolj udomačen izraz za vdihavanje tobačnega prahu v nos, sedaj je v uporabi izraz "snifanje" še za kaj bolj strupenega. Včasih so tobak tudi "šnofali", to je stresli na zunanjo stran dlani in tobačni prah povlekli v nos. Za ta obred je obstajal prav poseben pribor, v veliki škatlici je bila škatlica z zmletim tobakom in tudi čopič za odstranjevanje prahu izpod nosu

šnopc – žganje

šajtrga – samokolnica ali tudi zaničljiv izraz za neko vozilo – ljudska beseda

šajtati – zanašati – kolo, ki pri vožnji opleta rečemo, da "šajta" – ljudska beseda

šoba - ustnica

šodr – grob pesek

šonat se – imeti pred nekom občutek manjvrednosti, se nekoga bati

šejnkat, ušejnkat – podariti iz nemške besede "schenken" - dati

šuta - šota zemljat pesek – verjetno izpeljano iz besede šota

štrace – krpe, ali celo izraz za raztrgano obleko – izraz je ljudski

špergert – štedilnik – verjetno skovana ljudska beseda iz nemščine "Spargeraet" – naprava, ki prihrani. Če so ljudje najprej kuhali v krušnih pečeh in potem začeli na štedilnikih, so mu upravičeno tako rekli, ker je porabil manj drv.

špaga – ni najden izvor besede

špajz – shramba nekakšna povezava z nemško besedo "speisen" - kosilo

špampet – lesena otroška posteljica z ograjo, beseda je ljudska

španik – voz zapravljiček – izvor besede ni najden

španovija – vzajemništvo – izvor besede ni najden

šparat – hraniti, prihraniti, beseda ima nemško osnovo, nemško "sparen"

šparkasa – hranilnica, spet povezava z besedo "sparen" – hraniti nekaj

špas – nekaj smešnega

špegle – očala – iz nemške besede "Spiegel" ogledalo, torej povezano z optiko

špegu – ogledalo, spet "Spiegel"

špeh – salo – ljudski izraz

- špital** – bolnišnica, besedo srečamo v starejši nemščini, »Spittal«, sicer pa v angleščini "hospital" - bolnišnica
- špevta** – precepljeno debelejšo deblo
- špogat** si nekaj – si nekaj privoščiti
- šponat** – nekaj privijati, ali zategovati – nemško "Spannung" - napetost
- špot** – sramota – ljudski izraz
- špraha** – jezik – govorica – nemško "Sprache" - jezik
- šprajc** – običajno žične opore pri dežniku, ali tudi tanek dolg predmet
- šraub** – vijak – nemško "schraube"
- šrek** – v šrek – poševno – nemško "schraeg" - poševno
- štacjon** – postaja – nemško "Station", tudi v angleščini
- štala** – hlev – nemščina "Stabil" - hlev
- štancat** – sekati, nemščina "stanzen" - prebijanje
- štanga** – drog, nemščina "Stange" - palica
- štant** – prostor v kozolcu za sušenje žita, ali stojnica – nemško "Stand" - stojnica
- šteh** – šiv pri šivanju – beseda je nemškega izvora, ali tudi beseda za pripravo, s katero se prenaša ponavljajočo se mero
- štekar** – vtičnica, sicer nemško "Steckdose" - vezje
- štemat** – sekati s pomočjo sekala v gradbeništvu
- štimat** – nekaj urejevati, v nemščini pomeni vsekakor, torej ne potrditi "bestimmt"
- stempl** – žig – nemško "Stempel" - žig
- šepat** – šivati, prešivati – nemško "steppen" - odeja
- štesl** – pokrovček pri kolesu vprežnega voza – "stepsel" – v nemščini - zamašek
- štiklc** – del nečesa, nemško "Stück" - kos
- štikat** – vesti – nemško "sticken" – vezenje
- šterna** – vodnjak, mogoče ima kakšno povezavo s "cisterno"
- štoflc** - zamašek
- štok** – podboj pri vratih
- štokrl** – stol brez naslanjala
- štolf** – del ogrodja pri kozolcih
- štos** – daljši mizarski oblič
- štoumf** – nogavica – verjetno iz »Stoff« - blago
- štrajh** – rebrasta magnetna kovinska palica z ročajem, ki služi za brušenje nožev
- štrauba** – flancat, kos peciva
- štreca** – vlakna, ki jih najdemo pri različnih rastlinah, najbolj izrazite so pri plodovih fižola
- štreml** – posmehljiv izraz za zanemarjeno in slabo krmljeno govedo – ednina, beseda je verjetno iz pogovornega jezika
- štrena** – šop na poseben način navite opredene volne
- štrigl** – kovinska ščetka za čiščenje nesnage z goveda
- štrikat** – plesti iz nemške besede "stricken" plesti
- štrpankl** – elastični trak za držanje nogavic nad kolenom, ljudski izraz
- štuc** – kozarec, ki drži 2 decilitra – pivski ljudski izraz
- štucac** – mizarski izraz za priravnavanje
- štuk** – nadstropje, del stavbe, nemška beseda "Stück" – kos, del
- štukadur** – s pomočjo gred in tankih letev narejen strop, potem ometan z malto, beseda je morda povezana z italijansko besedo "stucco", ki pomeni posebno zmes uporabno v gradbeništvu
- štukat** – podaljšati z nedoločenim postopkom, sestaviti nekaj iz več delov - "stickung" – vezenje, vezati – iz nemščine
- štupa** – prah, nemško "Staub" - prah
- šubr** – zapora dimnika pri štedilnikih, morda iz nemščine "verschieben" – poteza, zapora se zapre s potegom
- šubler** – pomično merilo, nemška beseda "Schieblehre" – čeljusti, merilo ima pomične čeljusti
- šundr** – ropot, ali tudi prepir, ljudska pogovorna beseda
- šungrat** – vztrajnik, nemška beseda "Schwungrad" - vztrajnik
- šus** – udarec, nemška beseda "schuss" - strel
- šuštar** – čevljar – nemška beseda "Schuster"
- švasat** – variti – nemško "schweissen"
- šveler, švelerji** – pragovi na železniški progi nemško "Schwelle" - prag
- šverc** - tihotapljenje
- švic** – potenje – nemško "schwitzen"
- šv'h** – izčrpan, slaboten "schwach"
- štranga, štrange** – del vprežne opreme iz vrvi
- šefle** - zajemalka
- štapla** – stopnica, morda nemško "Stufe" - stopnja
- štokrl** – stol brez naslonjala
- štok** - podboj
- štekel** – kovinska konica na spodnjem delu sprehajalne palice – "stoecken" - palica
- švertati** – nepravilno hoditi, pri hoji, pošvertati – na stran ponositi čevelj
- šeškati** – izraz za obisk fantov na svatbi
- šiht** – dan v službi – grem na "šiht" – grem v službo
- šina** – debelejšo ploščato železo, v nemščini "Schiene" - tirnica

- šintar** – človek ki grdo ravna z živalmi, ali tudi mrhovinar, ki odvaža poginule živali
- škalabona** – majhna metlica iz sirka, včasih so jo uporabljali za pomivanje posode
- škarpet** – grd, neroden čevljar, neprijeten za nošnjo, beseda iz pogovornega jezika
- škundra** – pletena košara z lesenim dnom
- šnodl** – zaponka pri pasu, nemška beseda "Schnalle" - zaponka
- špangl** – del opreme vprežnega voza
- špicplata** – kovinska ploščica, ki je bila pribita na usnjen podplat v prstnem ali petnem delu čevlja – nemška beseda "Spitzplatte" – koničasta plošča
- špula** – motek – navitje nemška beseda "Spule" - tuljava
- štoumf** – nogavica – ljudski izraz
- štulc** – predmet, ki štrli iz drugega predmeta
- štrafat** – kaznovati iz nemške besede "straefling" - kaznovati
-
- trajbat** – priganjat, poganjat – nemška beseda "Antrieb" - pogon
- tajsel** – močan težak vprežni voz – ljudski izraz
- tajslca** – del vprežnega voza
- tajfl** – hudič – iz nemščine "der Teufel" - hudič
- tal** – del - iz nemščine – "Teil" - del
- taulih** – so rekli za nekoga, ki je bil dobro nahranjen in poln delovne energije
- tavšati** – trgovati – ljudski izraz
- tadlati** – kritizirati, o nekom slabo govoriti
- tancanje** – poskakovanje – nemška beseda "Tanz" ples
- tegl** – cvetlični lonček
- trahtati** – prežati – ljudski izraz
- tram** – greda ostrejša, ali kake druge lesene konstrukcije
- truga** – leseni zaboj – ljudski izraz
- trofiti** – nekaj zadeti, ali da se nekomu posreči nekaj najti - trofeja
- troštati se** – nadejati se, ali nekoga "potroštati" - potolažiti
- tošn** – denarnica, nemška beseda "Tasche" - žep
- tolšča** – mast – ljudska beseda
- toplih** – dvojno – nemška beseda - "doppelt" - dvakrat
- tihtik** – točen – ljudski izraz
- tintah** - tančica - ljudski izraz
- taška** - ključavnica, ali torbica "Tasche" - žep
- trahtar** - livec – nemška beseda "Trichter" - lijak
-
- taler** – krožnik – nemška beseda "Teller" - plošča
- t'rjos** – masiven, močan človek – ljudska beseda
- t'ht** – stenj – nemška beseda – "Docht" – stenj
- takišn** – prav tak, verjetno izpeljanka iz "takšen"
- tinta** – črnilo – nemška beseda "Tinte" - črnilo
- traverza** – jeklen valjan profil
- trlca** – suh visok človek – ljudski izraz
- tumpast** – top, nož je top – "tumpast" – ljudska beseda
- tajflcajh** – posebna vrsta izredno močnega blaga, običajno so iz njega izdelovali moške hlače – lahko bi prevedli tudi "hudičevo blago" – nemško "Teufel" - hudič
- tegel** – cvetlični lonček, beseda diši po italijanščini – "Te-gola" – ploščice, vendar pomen ni pravi
-
- ubajhnt** – odnehati – ljudski izraz
- upasat** – prilagoditi – nemško – "anpassen" - prilagoditi
- urajmat** – naleteti – ljudski izraz
- usegljeh** – vseeno kombinacija slovenske in nemške besede "vse" in "gljeh", iz nemšine "die gleiche" - isto
- uhati, uheš** – uhati na stopo za žito, ker se je ta ta naprava poganjala z nogami, je beseda "uhati" pomenila tudi hojo – ljudski izraz
- uharn** – skopušen – ljudski izraz
- uržeh** – kriv iz nemške besede "Ursache" – vzrok,
- uštimat** – popraviti nekaj, oziroma spraviti v tek – nemško "bestimmt" – ima več pomenov, vsekakor nekaj pritrilnega
- udrihat** - tolči po nečem, mogoče prav iz hrvaške besede "udri" - udari
- urmohar** – urar – iz nemške besede "Uhrmacher" urar
- ušajt** – inovativen, prebrisan – izvor besede ni najden, verjetno pogovorna
- užugat** – prevladat, nekomu vsiliti svojo voljo – ljudski izraz
- ušlatat** – udariti – ljudski izraz
- ušnekat se** – urezati se – ljudski izraz
- utragat, se mi utraga** – se mi ne da, mi je odveč - ljudski izraz
- ukordat** – obvladat, sem ga "ukordal", sem ga uredil - ljudski izraz
- upanat** – obvladat, sem ga "upanal" – obvladal - ljudski izraz
- ucagat** – obupati nad nečim, ljudski izraz
- urlaub** – dopust – nemško "urlaub" - počitnice

- vinta** – ročka za krožno poganjanje neke naprave, vintati – pomeni tudi hoditi sem in tja, ljudski izraz
- vaga** – tehtnica, iz nemščine "Waage"
- vahtat** – čuvati, paziti na nekoga, iz nemščine "wachten" – spremljati
- vahč** – majhni hlebčki kruha, ki so jih revni otroci za praznik velike noči nabirali po bogatih domačijah
- varžet** – žep - ljudski izraz
- vaservaga** – vodna tehtnica, libela – iz nemščine – "Was-serwaage"
- velb** – obokan strop – iz nemščine "Gewolbe" - obok
- vinkl** – naprava za merjenje pravega kota 90 ° - nemška beseda – "rechter winkel" – pravi kot
- veunca** – lesena zajemalka lopatate oblike, se je uporabljala na nalaganje žita v vreče, ima verjetno vzročno povezavo z napravo, ki se uporablja za čiščenje žita s pomočjo podpihavanja zraka. Ta naprava se imenuje "velnik, vejunk ali tudi veuc". Iztočna beseda veter "veje". "Veunca" se je uporabljala pri čiščenju žita za nalaganje v vreče, zato sta oba predmeta podobno poimenovana.
- veha** – plutast čep za zapiranje steklenic ali lesenih sodov – iz nemščine "weich" – mehak, čep mora biti običajno mehak, da je uporaben
- venajn** – v'najn – zunanji, ljudski izraz, pomeni nekaj zunanjega
- vajvade** – vajeti – popačena slovenska beseda
- vadle** – hitro, ljudski izraz
- vrnih, orng** – iz nemščine "ordnungsgemaes" - pravilno
- vipat**, pri njem boš pa "vipov" – pri njem boš pa trdo delal, ljudski izraz – glagol, ki pomeni trdo delati, garati
- viža** – melodija - ljudski izraz
- vestirat** – raziskovati, verjetno iz italijanske besede "visita" - obisk
- vestirnga** – nabor, vojaški pregled, rekrutacija, verjetno vzročno povezano z že prej napisano besedo "visita"
- vardevat** – opravljati opravila v hlevu v zvezi z domačimi živalmi, jih krmiti in odstranjevati gnoj
- validža** – potovalni kovček, tudi "kufr", za "validžo" ni najdenega izvora, "kufr" je pa nemška beseda "Koffer" - kovček
- verbšna, verbat** – dedovanje, podedovati - iz nemščine "erben" - podedovati
- veznga** – družinsko praznovanje, lahko je vzročno povezano z "vezanjem birme", ob čemer je družina vedno praznovala.
- v'ndi** – verjetno izpeljanka iz stare slovenske besede "ondi", tam
- za prmejduš** – izrecno potrjevanje nečesa, rečemo, da se nekdo "priduša", se sklicuje na svojo pošteno vest
- za vsedne** – za vsak dan, rečemo da je obleka namenjena nošnji za vsakodnevno delo – "vsednška"
- zabela** – mast ali ocvirki - ljudski izraz
- zatka** – zatič, ki se uporablja pri volovski vpregi – jarmu, izpeljanka iz besede "zatakiniti"
- zagacat** – zakuriti, vzročna povezava s toploto, iz nemščine "heis" - vroč
- zabovcan** – zabovcana sekira – topo nabrušena sekira ali nož, ki ima za rezilom debel rob, ta rob ali hrbet se pojavi z nepravilnim brušenjem - ljudski izraz
- začepatiti** – nekoga zalotiti pri nekem nepoštenem dejanju, kraji in podobno - ljudski izraz
- zafrleti** – na hitro zgoreti, ko nekaj lahko gorljivega hitro zgori – "zafri" - ljudski izraz
- zafračiti** – nek predmet vreči v malo večji razdalji, verjetno vzročna povezava z ljudsko besedo "frčati" - leteti
- zamerk, zamerkati** – zamerk iz nemške besede "bemerkung" – pripomba
- zapufan** – zadolžen, obremenjen s posojilom – izvor besede ni najden
- zauber** – lep iz nemščine "saubern" - čeden
- zehtati** – speti nekaj skupaj, verjetno iz nemščine "hefte" mapa, zvezek
- zbogat se** – izroditi se - krompir se je z bogal – izrodil, možna vzročna povezava z ubog, obubožati - ljudski izraz
- zogar** – cestar - ljudski izraz
- zdrolet** – zbezati - ljudski izraz
- znasat** – eno vhu drugega, prišlo je vse naenkrat – "znasat"
- zdrngjen** – skopušen - ljudski izraz
- zvežiti se** - nekaj kar se "zdiši" - izgubi vonj, aromo - ljudski izraz
- zamaha** – zamašek, izpeljanka iz zamašek
- zmehirjen** – neravna površina z izboklinami – "zmehirjena površina" - ljudski izraz
- znasat** - vse na kupu, več stvari istočasno
- znucan** – izrabljen iz nemščine "benutzen" – uporaba - torej izrabljen
- zmatran** – utrujen - ljudski izraz
- za h merk** – imeti nekaj za mar - ljudski izraz
- zabarati** – dogovoriti se za nekaj, pri nakupu zagotoviti nakup, dati predujem – "aro" - zaarati

žagnca – deska, ker je izžagana iz hloda je "žagnca"
žagovc – hlod, prav tako povezan z žaganjem
žauba – mazilo, zdravilna mast – iz nemščine "Salbe" - mazilo
žavtav – "žavtavo" maslo – žarko - ljudski izraz
žounf – tolmun - ljudski izraz
žokat – dregat - ljudski izraz
žok – naprstnik, ali nekakšen usnjen žep, iz nemščine "Sack" - vreča
žugat – prositi - ljudski izraz
župa – juha, iz nemščine in tudi v nekaterih drugih jezikih "Suppe" - juha
žehta – pranje - ljudski izraz
žegen – blagoslov, iz nemščine "Segen" - blagoslov
žernada – dnina – iz italijanščine "giornata lavorativa" – delovni dan
žajfa – milo iz nemškega jezika "Seife" - milo
žakl – vreča, izpeljanka iz nemščine "Sack" - vreča
žlabara -- slabo vino - ljudski izraz
žlobudra – otrok, ki veliko govori, rečemo, da je "žlobudra", ali tudi izraz za "plundro", brozgo - ljudski izraz
žlampati – požrešno piti - ljudski izraz
žlajdra – vrsta kratke verige - ljudski izraz
žlahta – sorodstvo - ljudski izraz
žlajf – zavora, iz nemške besede brusiti "schleifen", v obeh primerih se dva predmeta drgneta eden ob drugega
žlak – globoka ureznina - ljudski izraz
ž'rd – lesen drog za povezovanje sena na vprežnem vozu - ljudski izraz
žleht – pokvarjen, hudoben človek, iz nemščine "schlecht" - pokvarjen
žlota – drhal, ali tudi izraz v krovstvu
žnidar – krojač, iz nemščine "Schneider" - krojač
žnura – vrvica, iz nemščine "Schnur" - vrvica
žida – svila, iz nemščine "Seide" - svila
žesel – stol z naslanjalom, iz nemščine "sessel" - fotelj
žvejnkl – notranje kladivo pri zvonovih, verjetno izpeljanka iz besede "zvon"
žlumarca – pludra na cesti - ljudski izraz
žmukl – ta nima točne slovnične besede, pomeni pa zamotan klopčič - ljudski izraz
žvrkati, žvrkljati – zvok, ki se sliši, ko hodimo po razmočenih tleh - ljudski izraz
žagred – zakristija, najbolj podobno italijanščini "sagrestia" - zakristija

žverca – siten, nergav človek - ljudski izraz
žužle – klepetav človek - ljudski izraz
žnek – odrezek – verjetno v povezavi z nemščino "shneiden" - odrez
žnable – ustnice v nemščini kljun – "Schnabel"

Dodatno najdeno:

amerikanski lešniki – arašidi - ljudsko prirejena beseda
apetitlih – higiensko – ni najbolj appetitlih, tudi zanemarjeno, ljudsko prirejena beseda
afračn – neprijazen v pogovoru - ljudski izraz
abrnk – umazanija na koži domačih živali, ki živijo v hlevih - ljudski izraz
barufa – nezgoda - ljudski izraz
brčkat – grebsti po nečem - ljudski izraz
bot – sva si bot, sva se pobotala, verjetno izpeljanka z besede "pobotati"
božimen - v božjem imenu
bregeše – hlače iz močnega blaga
broška – zapestnica, možno iz italijanščine – "braccialetto"
brdk – nežen - ljudski izraz
cajh – vrsta odpornega tekstila - ljudski izraz
ceglc – listek, beležka – mogoče iz nemščine "zahlen" - platičati
cegnar – desetka pri kartah, nemško "zehn" - deset
ceremonije – obred - ljudski izraz
cegarētnšpic – podaljšek za kajenje cigaret – ljudska sestavljanica
cokl – spodnja pobarvana obroba v bivalnih prostorih - ljudski izraz
čada – umazanec - ljudski izraz
čvajžet – kuhati, pečt - ljudski izraz
flancat – saditi potaknjence na vrtu, ali njivi - ljudski izraz
fuks – svetlorjav konj - iz nemščine "Fuchs" – lisica, ker je svetlorjave barve
firbec – radovednež - ljudski izraz
frčada – strešni dodatek, običajno postavljen pravokotno na linijo slemena strehe – ljudski izraz, možna izpeljanka iz besede "frčati" - leteti
galandra – velik človek - ljudski izraz
govc – grič, gora - ljudski izraz
golazen – izraz za majhne gozdne živali, predvsem kače - ljudski izraz
gurtna - močan jermen, vzročna povezava z nemško besede

- do "gurten" - opasati
- grimati se** – zavzemati se za nekaj - ljudski izraz
- gruliti** – glodati - ljudski izraz
- gurbat** – trdo delati - morda vzročno povezano z nemško besedo - "gerben" - strojiti
- gamžun** – golša pri kurah - ljudski izraz
- H'bat** – topo udarjati v nekaj - ljudski izraz
- h nogam** – peš – ali si prišel "h nogam" – ali si prišel peš
- izlizat se** – ozdraviti se, verjetno povzeto po pasjem zdravljenju, pes si namreč rano stalno liže in se tako pozdravi
- klepiše** – priprava za klepanje kose ali tudi zaničljiv izraz za žensko. Pri kosi je izpeljanka iz "klepati", pri ženski pa je izpeljanka iz "klepetati".
- kepenčk** – beli hermelin - ljudski izraz
- kozar** – z ozkim o – debel kosmat kožuh, možno iz živalskih kož, v tem primeru iz kozjega usnja
- kontrapeza** – kombinacija vzvodov, ko s pritiskom navzdol nekaj dvignemo - ljudski izraz
- kadivnca** – cerkveni pripomoček za sežiganje kadila – kaditi, od tod tudi ime
- kafra** – aromatična snov, ki deluje kot rahel lokalni "anestetik" in "antibiotik". Včasih se je zelo uporabljala v domačem zdravilstvu.
- kremiželj** – izloček, ki se nam preko noči izloči iz očes in posuši v kotu oči - ljudski izraz
- krevice** – krivenčasta veja, ali tudi žaljiv izraz za pohabljenega človeka izpeljano iz besede "kriv"
- kregati se** – prepirati iz nemščine "Krieg" - vojna
- lajdlc** - predal, iz nemščine "lade" - predal
- lojnca** – kopica sena - ljudski izraz
- lementati se** – jeziti se na nekaj – ljudski izraz
- manira, manirluh** – olika iz nemščine – "manieren" – vedenje
- miznca** - predal pri kmečki mizi - ljudski izraz
- na vse laš** – šel nekam "na vse laš" šel nekam samo zaradi tega - ljudski izraz
- odritkovec** – kratko tnalno odžagano od spodnjega dela debela – "riti" - odritkovec
- oslog** – izložba verjetno iz nemščine "auslegen" – razložiti – razstaviti
- panklc** – okrasni trak, verjetno v sorodu s pentljo - ljudski izraz
- počepnk** – jajce mehkužec, ali posmehljiv izraz za majhnega človeka – "čepeti"
- podrolet** – priganjat, spodbuditi - ljudski izraz
- poštosan** – poravnani - ljudski izraz
- pčkat** – grebsti po nečem - ljudski izraz
- penenči** – denar, drobiž, iz besede penez, ni najdenega izvora besede
- pevcar** – sadika jablane - ljudski izraz
- pitovn** – prijazen, iz besede "pitati", kar pomeni nekaj žlahtnega

ČEŠNJE, BELE IN RDEČE

ANDREJA PETRIČ



Naslovna stran knjige. Vir: www.tanjatuma.com

Pred časom sem po naključju dobila v roke knjigo Češnje, bele in rdeče. O, sem si rekla, zanimiv naslov. O, sem opazila takoj nato, avtorica je Tanja Tuma, njo pa poznam. Pa sem se lotila branja povzetka na zadnji platnici knjige. Ojoj, lotila se je tiste »občutljive« tematike. Saj veste, beli in rdeči v 2. svetovni vojni in v ob-

dobju po njej pa (na mojo veliko žalost) pogosto tudi danes. Prav zaradi tega sem za trenutek pomisljala, ali bi se je lotila. Podnaslov romana (Roman o spravi) me je prepričal, da sem se lotila branja.

In bila sem navdušena. Tanja Tuma pripoveduje o dogajanju med 2. svetovno vojno in po njej skozi življenjsko zgodbo dveh žensk in njunih otrok. Ena je aktivistka osvobodilne fronte, druga se poroči s protikomunistom in domobrancem. Roman ne govori o tem, katera se je odločila prav, katera je bila na »pravi strani«, ampak pripoveduje o okoliščinah, ki so ju pripeljale do tega, da sta se znašli na nasprotnih straneh, pripoveduje o tem, kako sta se borili za tisto, kar sta ljubili – za domovino, za moža, za otroke, za prijateljstvo. Predvsem pa roman pripoveduje o ljudeh. O ljudeh, ki so bili ne glede na prepričanje vsak na svoj način ranjeni. Ta knjiga nas spomni, da so bili v vojni na eni in na drugi strani predvsem ljudje. Kot je napisano nekje v zaključku romana: »Češnje so bele, ko cvetijo, in rdeče, ko zorijo... predvsem pa so sladke, ... sladke.«

Če si želite prebrati roman o novejši zgodovini Slovenije, ki ne razdira, ampak združuje, potem vsekakor vzemite v roke knjigo Tanje Tuma Češnje, bele in rdeče. Prepričana sem, da vas ne bo pustila ravnodušne. To je roman za tiste, ki si želijo prebrati napeto, hitro berljivo, močno zgodbo, ki za povrhu nosi s seboj še globoko sporočilo. Če uporabim misel iz zaključka romana, je to knjiga »Za modrece, ki se ne prepirajo. Za prijatelje, ki gradijo. Za rodove, ki rastejo v drevesa. In za vse, ki ljubijo belo in rdeče in uživajo v sladkem soku zrelih češenj.«

Roman je letos tudi na bralnem seznamu Primorci beremo. To je akcija Primorskih knjižnic, v kateri sodeluje tudi Mestna knjižnica in čitalnica Idrija. Gre pravzaprav za bralno značko za odrasle. S seznama 71 knjig Slovenskih avtorjev izberete pet proznih del in eno pesniško zbirko. Akcija traja do 11. novembra in je vsekakor lepa »brca v rit,« da se spravimo h knjigam in da v poplavi tujih romantičnih/erotičnih/kriminalnih/... romanov preberemo tudi kaj slovenskega.

PRAVOPIISNA PRAVILA V PRAKSI – ZAPISOVANJE LASTNIH IMEN BITIJ

ANDREJA KOGOVŠEK

Lastna imena so natančnejša poimenovanja bitij in živali, zemljepisnih in stvarnih danosti: Barbara, Piki, Šmarje pri Jelšah, Gospodarska zbornica Slovenije. Pišemo jih z veliko začetnico. Natančneje si bomo ogledali zapisovanje imen bitij.

Imena bitij

Nekaj pravil o zapisu teh imen

- › Rojstno ime pišemo pred priimkom, le izjemoma stoji priimek prej, npr. v abecednih seznamih. Tedaj lahko obe besedi ločimo z vejico: Lovše, Tina.

Sklanjanje lastnih imen

Primer:

K sodelovanju smo povabili g. Jožeta Duha, go. Ireno Kralj in profesorico Zorkovo.

Ste pri pregibanju (sklanjanju) imen opazili kaj posebnega? Tako je:

- › **Pri moških imenih sklanjamo ime in priimek:** *Ivan Kos – Ivana Kosa, Jure Lah – Jureta Laha.*
- › Žensko ime sklanjamo, priimka pa načeloma ne: *Manca Košir – Mance Košir.* Kadar se priimek konča na –a, ga lahko tudi sklanjamo: *Marija Mikunda – Marije Mikunde.*
- › Pridevniško obliko ženskih priimkov rabimo za nazivi in poklici, npr. pri vljudnostnem ogovarjanju: *profesorica Kraljeva, doktorica Zorkova.*
- Svojlne pridevnike iz imen (na -ov, -ev, -in) pišemo z veliko začetnico: *Jankov, Matjažev, Irenin.*
- Z veliko začetnico pišemo tudi imena:
 - › pripadnikov narodov, narodnosti, držav: *Slovenec, Lužiški Srb, Jud, Američan;*
 - › prebivalcev naselij, pokrajin, celin: *Mariborčan, Korošec, Južnoafričan.*
- Ali pišemo *neslovinci, neceljani, neevropejci* z malo začetnico? Ne! Kadar dobi ime za prebivalca predpono ne-, se velika začetnica prenese nanjo. Torej: *Slovinci in Neslovinci, Celjani in Neceljani, Evropejci in Neevropejci.*

Pogoste napake ...

- › Težave povzročajo **moška imena na -o ali -a.** *Marko – Marka* (ne *Markota*, kot sicer smemo govoriti, nikoli pa zapisati); *Miha – Mihi ali Mihu, z Miho ali z Mihom* – pravilno je oboje, vendar naj bo v enem besedilu zapis poenoten.
- › Zelo pogosta napaka je tudi napačna raba okrajšav za besedi *gospod* in *gospa*. *Gospod = g., gospa = ga.,* vendar: Pismo je za *go. Ireno Kvas* ali *Oglasite se pri ge. Ireni Kvas.* Končni samoglasnik je torej sklonljiv. Nikar naj ne nastane *gos.!*
- › V dopisih se v zadnji tretjini pogosto pojavita obliki *vročiti* ali *dostaviti* komu – torej *Marku Kvasu*. V praksi je tukaj vse prepogosto srečati imenovalniško obliko.
- › Pogosta napaka je raba samoglasnika o namesto e. Za glasovi **c, j, č, ž, š, dž** se o preglasi v **e**: z *Nejcem, z Jernejem, z Aljažem, s Primožem.*

Kako pa je s tikanjem in vikanjem v pismih?

- › V poslovnih dopisih velikokrat uporabljamo osebne in svojlne zaimke, ki jih lahko pišemo z veliko ali malo začetnico. Pogosteje se odločamo za **veliko** začetnico zaimkov, kadar je naslovnik **ena sama oseba**; vendar tudi v tem primeru lahko uporabimo **malo** začetnico, kar pa ne pomeni, da smo nespoštljivi ali nevljudni.
- › Velika začetnica naj bi pomenila poseben izraz spoštovanja. Torej – zelo premišljeno, da ne pride do vsebinskega nasprotja; v ne-dopisih (opomin, pritožba ...) se pogosto odločamo za malo začetnico.
- › Kadar ogovarjamo **skupino ljudi**, pišemo množinske oblike osebnih in svojlnih zaimkov z **malo** začetnico: *Spoštovane gospe in gospodje, prosimo vas, da izpolnite vprašalnike.*
- › Nikakor ne: *Gospod Jože, ali boste prišel na sestanek?* Polvikanje ali pogovorno vikanje je dovoljeno samo v pogovornem jeziku.

NA SVETU NISTA NITI DVA ČLOVEKA ENAKA

ZBRALA IN UREDILA DARJA KOGOVŠEK

Petra, Jošt, Vid, Neža in Matija hodijo po svetu z napetimi ušesi in odprtimi očmi kakor vsi radovedni otroci. Na pamet vejo, kakšne barve je ta ali ona cvetlica, kakšne oblike in velikosti so traktorji vseh sorodnikov in sosedov. Tudi če bi jim zavezali oči in zamahili ušesa, bi se v domači okolici kar dobro znašli. Samo s tipanjem bi prepoznali drug drugega. Nekaterih stvari pa otrokom ni potrebno ne videti ne slišati in se jih tudi ne dotakniti, pa vendar že na daleč prepoznajo, kdaj bo za malico pica. Mmm, in to najslastnejša pica! Petra, Jošt, Vid, Neža in Matija vedo, da s čutili zaznavamo svet okoli sebe. Vedo, da se čutila lahko okvarijo ali pa se z okvarjenimi že rodimo.

Položi desno roko na čelo, levo pa za glavo tik nad vratom. Tako, zdaj si objel svojo čudovito napravo za učenje ... tudi za učenje sprejemanja razlik. Morda pa tu zraven potrebujemo še srce.



Naše sodelovanje na srečanju gledaliških skupin podružničnih šol na Vrhu Svetih Treh Kraljev. Foto: Darja Kogovšek

Zabavna šola plavanja

Plavalni tečaj smo imeli en teden v marcu in en teden v aprilu. Plavali smo v bazenu Logatec. Nismo bili sami, saj smo se pridružili tretješolcem iz Rovt. Do Rovt so nas peljali naši starši, naprej avtobus. Ker smo si različni, smo tudi plavali različno. Na začetku nam je vsem šlo bolj slabo. Vsak dan nam je šlo bolje. Razdeljeni smo bili v tri skupine. V moji skupini sem si zapomnila Ano, Izo in seveda Petro in mojega bratranca Roka. Imela sem prijazno učiteljico, a včasih je bila tudi malo stroga. Zelo mi je bilo dobro. Najbolj fino mi je bilo, ko nam je v vodo metala igrače in mi smo jih morali poiskati. Ko je bil zadnji dan plavalnega tečaja, smo imeli tekmo. Lahko si plaval žabico, hrbtno ali kravel.

Če si preplaval celo dolžino, si dobil zlatega konjička. Če si dobil bronastega pa pravi pregovor: bronasti konjiček je bil čolniček. Jaz sem dobila zlatega! Na koncu smo si vsi zaslužili savno.

Neža Bogataj, 3. r

Ko smo prispeli do bazena, sem imel malo treme. Učitelji so bili tako prijazni, ker nisem znal plavati, so mi pustili hoditi. Ampak le na začetku. Naš učitelj je bil Robert. Zelo sem bil vesel, ker sem se naučil plavati. Na koncu smo imeli tekmovanje. Bil sem v slabši skupini. Upam, da bomo še drugo leto prišli v bazen v Logatcu.

Matija Kavčič, 2. r

Najboljša šola

V torek, 17. 5. 2016, smo šli v Idrijo na sistematski pregled ter k zobozdravniku. Tretješolci smo bili tudi cepljeni. Še zdaj me boli rama. Po pregledu smo se peš odpravili po ovinkih navzgor v šolo s prilagojenim programom.

Že ko smo stopili v šolo, sem začutila, da so tukaj vsi zelo prijazni. Takoj sta nas Gregor in Simona povabila v učilnico, kjer smo šli v super bazen s srednje velikimi kroglicami. Tej sobi pravijo kar soba za sproščanje, saj imajo v njej posebno luč, ki te umiri. Zelo zanimivo pa mi je, da imajo namesto devetih razredov šest stopenj. Vsako obiskujejo tri leta. Ko so prišli otroci iz nižjih stopenj, smo morali iti vsi iz sobe in čakati, da nam je učiteljica skrila tri stvari v bazen. Nato smo jih morali vsi poiskati. Jaz sem našla eno stvar. Potem so nas povabili še na slastno sadje, pomočeno v čokolado. Mmm, kako je bilo dobro! Nato smo zaigrali še dve pesmici in predstavili Leona in volka. Takrat nisem imela nič več treme. Nato so nam pokazali celo šolo. V telovadnici smo hodili po različnih deskah.

Ta dan je šel mimo tako hitro, da smo pozabili na sladoled, čeprav smo računali nanj. Mislim, da je ta šola res najboljša šola.

Neža Bogataj, 3. r

Šli smo v Idrijo na sistematski pregled. Tam smo bili do 9.30, potem pa smo se odpravili v šolo s prilagojenim programom. Komaj sem čakala.

Ko smo prišli, nam je vrata odprla učiteljica Martina. Preobuli smo se. V neki učilnici sta bila Gregor in Simona. Bila sta zelo prijazna. Predstavili smo se. Potem nam je

učiteljica Martina pokazala sobo za sproščanje. Tam imajo bazen. Ampak ne navadnega, saj so v njem žogice. Super je bilo! V sobo za sproščanje so prišli še ostali otroci. Čez nekaj časa so nam učiteljice med te žogice skrile tri predmete. Iskali smo jih zelo dolgo, potem pa je Gregor le našel majhen radio. Iskali smo naprej. Ahmed je potem našel ropotuljico, Neža pa dojenčka. Otroci so nas postregli z jagodami, pomočenimi v čokolado. Zelo so bile dobre. Zapeli smo pesmico Mi se imamo radi. Potem smo še mi zapeli in zaigrali dve pesmici. Pokazali so nam celo njihovo šolo. Zelo je velika. V telovadnici smo hodili po taktilnih ploščah.

Mislili smo iti še na sladoled, a je zmanjkalo časa. To pa zato, ker smo bili na najboljši šoli.

Petra Kavčič, 4. r

V torek, 17. 5. 2016, smo šli v Idrijo na sistematski pregled. Ker nam je ostal čas, smo obiskali PŠ s prilagojenim programom.

Ko nas je strah, nam srce hitreje bije. Moje je imelo jutranjo telovadbo. Na srečo je cepljenje hitro minilo, moje srce pa se je umirilo. Kmalu smo imeli malico. Jedli smo kar v čakalnici. Mimo je prišla prijazna sestra in rekla, da sendviči zelo dišijo. Gotovo je bila tudi ona lačna. Peš smo se odpravili po ovinkasti cesti do podružnice. Komaj sem čakal, da jih spoznam. Sprejela nas je prijazna učiteljica in nas povabila v učilnico. Začudil sem se, saj ima njihova učilnica kar kuhinjo in balkon. Potem nas je učiteljica peljala v sobo za sproščanje. Kar oblečeni smo skočili v bazen. Ah, nič hudega, saj je bil napolnjen z žogicami. To je bilo veselje! Zelo lepo so nas postregli z jagodami, namočenimi v čokolado. Gregor je učiteljicam skuhal kavo in jim lepo postregel. Zapeli in zaigrali smo jim dve ljudski pesmi ter jim predstavili našo slikanico. V njihovi telovadnici imajo visečo mrežo in plošče, po katerih smo hodili kar bosi. Za spomin na prvi obisk so nam podarili vazice za rože.

Eden od drugega smo se veliko naučili, zato upam, da se bomo še veliko družili.

Vid Menegatti, 3. r



Čofotamo v bazenu z žogicami. Foto: Darja Kogovšek.

Ko sem prišel v Idrijo, me je bilo strah. Ko sem prišel od zobozdravnika, pa je bilo super. Potem smo šli na obisk na podružnično šolo s prilagojenim programom. Tam smo šli tudi v bazen s kroglicami. Potem smo se šli različne igre. Tako smo se zabavali, da smo pozabili iti na sladoled. Potem smo šli na avtobusno postajo. Ko smo prišli domov, smo spustili krave.

Matija Kavčič, 2. r

V torek smo bili na sistematskem pregledu. Mi, tretarji smo bili cepljeni proti trem boleznim. Potem smo šli na šolo s posebnim programom. Ko smo prišli na to šolo, smo mislili, da nismo na pravih vratih. Ampak smo bili na pravih, zato so nam kar odprli. Povabili so nas notri. V šoli imajo sobo za sproščanje, jedilnico, celo majhno kuhinjo. Potem smo mislili iti na sladoled, ampak smo morali pohiteti na avtobus. Avtobus je bil počasen, pol ure smo se vozili do Dolov. Malo smo počakali, potem je že prinorel Vidov ati.

Jošt Pintar, 3. r

Obisk v šoli za gluhe in operi

Izleta v Ljubljano sem se veselila že celo šolsko leto. Najbolj sem pričakovala vožnjo z vlakom. Bilo mi je udobno, saj se ni bilo treba privezati. Vlak je vozil hitro, ampak občutek je bil, da gre počasi. S seboj sem imela denarnico, saj smo morali karto kar sami plačati.

Ko smo prispeli, smo se z mestnim avtobusom odpeljali do zavoda za gluhe in naglušne. Obiska sem se veselila, saj me je zanimalo, kako se gluhi učijo, če ne slišijo učiteljice. Ugotovila sem, da sploh ni lahko, če si gluh. Rekli smo jim, da jim bomo predstavili našo slikanico. Debelo so nas gledali, kako se bomo sploh razumeli. A ko smo začeli kretati, so bili navdušeni. Razumeli so nas. Nato so nas lepo pogostili. Izmenjali smo si naslove ter se poslovili. Odšli smo v opero, kjer smo si ogledali balet Picko in Packo. To sta bila zelo nagajiva mulca. Zelo veliko je bilo nastopajočih. Predstavo smo gledali in poslušali. Če bi bili z nami gluhi prijatelji, ne bi nič razumeli. Dobro bi bilo, če bi pripovedovalca govorila in zraven kretala.

Z avtobusom smo se pripeljali nazaj. V Ljubljani sem srečala veliko prijaznih ljudi.

Neža Bogataj, 3. r

V torek, zadnji dan maja, smo šli v Ljubljano, ker smo imeli kulturni dan. Šli smo z vlakom. Prvič sem se peljala z njim.

Na vlak je prišla prijazna sprevodnica. Karta je stala 2,14 evra. Ko smo prišli v Ljubljano, nas je mestni avtobus peljal do zavoda za gluhe. Tam nas je prijazna učiteljica Meta peljala v svoj majhen razred, saj ga obiskuje le 7 otrok. Še prej nam je razkazala del šole. Zelo je zanimivo, saj ima-

jo v šoli še stanovanje, v katerem živijo nekateri učenci, ki imajo zelo daleč do svojega doma. Ko smo prišli v razred, smo se predstavili. Tudi oni so se nam predstavili. Predstavili smo jim našo slikanico. Vsi smo začutili, kako so veseli. Potem so nas še postregli s sadjem in piškoti. Da nismo bili žejni, so nam prinesli še sok. Pozdravit nas je prišla tudi ravnateljica šole. Ko smo pomalicali, smo jim dali darilo, ki smo ga sami naredili. Zelo so bili veseli. Ker nismo znali priti iz šole, so nas pospremili do vrat. Še na stranišče smo skočili, potem pa odkorakali na mestni avtobus. Malo smo še pogledali Ljubljano, potem pa švrk, v Opero. Zelo je velika in lepa. Gledali smo balet Picko in Packo. Bilo je ne navadno, saj so igralci sredi predstave metali bonbone. Po njej smo odhiteli na avtobusno postajo. Vmes je vsak vzel še en sladoled. Jaz sem si zaželela čokoladnega in nutelinega. Zelo je bil dober in lep. Na avtobusu sem sedela z Nežo. Do Zavrata nas je pripeljal ati. Dan ne bi bil tako zabaven, če ne bi z nami šla tudi kuharica Angelca.

Petra Kavčič, 4. r

V torek, 31. 5. 2016, smo šli v Ljubljano. Do Logatca je peljal Nežin oče. Čisto sem pozabil, da gremo iz Logatca do Ljubljane z vlakom. Naenkrat se je na postaji zaslislalo: »Vlak do Ljubljane je na tiru tri.« Zakorakali smo prek tirov do tretjega. Hop, na vlak! Zelo mi je bilo udobno na vlak. A prav hitro je bilo udobja konec, saj smo se vozili le pol ure. Kmalu nas je že peljal malo manj udoben mestni avtobus. Izstopili smo in odkorakali proti zavodu za gluhe in naglušne. Pričakala nas je učiteljica Meta in šli smo v njeno mini, mini učilnico. Spoznali smo njene učence. Vsi so imeli slušni aparat, le ena učenka je bila popolnoma gluha. Malce me je bilo strah, ko smo igrali igrico, saj so vsi znali kretati. Zaman me je bilo strah, saj so bili zelo prijazni. Ko smo odhajali, so nas na glas pozdravljali. Pri njih mi je bilo zelo prijetno. Ponovno smo se usedli v avtobus in šli do Opere. Gledali in poslušali smo baletno predstavo Picko in Packo. Predstava mi je bila zelo smešna zaradi njihovih barabij in metanja bonbonov kar sredi predstave. Zaslužili smo si sladoled. Danes je bil najboljši šolski dan na svetu!

Vid Menegatti, 3. r

Včeraj smo odšli v Ljubljano. Do Logatca nas je peljal Darko, naprej do Ljubljane pa vlak. Peljali smo se zelo hitro. Jaz sem sedel na sedežu za naprej. Ko smo prišli z vlaka, smo šli v šolo za gluhe. Jaz nisem razumel gluhih, zato sem jih gledal. Videl sem, da se lahko pogovarjamo z rokami, tako da pokažemo, kaj bi radi. Zmenili smo se, da se bomo enkrat na teden slišali po skajpu. Zdaj se moramo hitro naučiti kretati. Ko smo se poslovili, smo jim dali prtiček, ki

smo ga sami izvezli. Bili so zelo veseli, mi pa tudi. Potem smo šli gledat balet Picko in Packo. Ko smo bili vsi v dvorani, so ugasnili luči in predstava se je začela. Picko in Packo sta bila zelo zabavna fanta. Predstava je bila dolga 60 min. Picko in Packo sta metala bonbone, kmalu za tem je bilo konec. Po koncu smo se usedli na avtobus in odpeljali v Logatec. Na avtobusu sem videl Tejo. Ko smo bili v Logatcu, je že pripeljal Mirko in nas odpeljal domov.

Jošt Pintar, 3. r



Tudi potujemo lahko na različne načine. Foto: Darja Kogovšek.



Še skupinska slika pred tablo Zavoda za gluhe in naglušne Ljubljana. Foto: Darja Kogovšek.

MALE SIVE CELICE

JAKOB PINTAR



Jakob med prenosom oddaje (prvi z desne). Foto: Arhiv OŠ Rovte

V 6. razredu, to je bilo lansko leto, sem se prijavil h krožku Male sive celice. Takrat si nisem mislil, da bomo čez eno leto nastopili v tej oddaji.

Pripravljali smo se na predtekmovanje, ki je potekalo na OŠ Bežigrad. Tam smo opravili še pisni preizkus. Mi smo se uvrstili na odlično 2. mesto. Prvih 8 ekip izmed 42 se je pomerilo še med sabo, in sicer prva ekipa z osmo in druga s sedmo. Ekipo smo sestavljali jaz ter sošolki Klara in Tjaša in sedmo ekipo smo gladko odpravili in nisem mogel verjeti, da smo se uvrstili v televizijsko oddajo.

Po tem dogodku smo se še naprej zagreto pripravljali. Na dan tekmovanja smo bili vsi malo živčni, a ko smo se ogreli, smo začeli uživati. Tudi voditelj oddaje Male sive

celice Pavle Ravnohrib je bil odličen in je s svojimi pripombami sprostil naše živce. Ekipo z OŠ Križe smo premagali z 52 proti 27.

A ko je prišel dan snemanja druge oddaje, sem vstal z »levo« nogo. Na začetku na nekaj vprašanj nismo znali odgovoriti in smo se znašli v zaostanku, a nam je uspelo vsaj nekaj iztisniti iz sebe. Približali smo se na točko zaostanka, a na koncu nam je zmanjkalo za kakšno vprašanje. Ekipa iz OŠ Vojnika je z malo prednosti zmagala in se uvrstila v nadaljnje tekmovanje.

A dobil sem zanimivo izkušnjo nastopanja na televiziji in veseli me, da sem bil del tega tekmovanja. Pa še Pavleta Ravnohriba sem spoznal v živo.

KREM REZINE

MATEJA LAZAR



Uredniški odbor glasila Oglar in avtorica članka vam želimo obilo sladkosnednih podvigov. Foto: vir Internet.

Potrebujemo:

- › 2 masleni plošči v velikosti pekača
- › 2 l mleka
- › 30 dag moke (pol ostre, pol navadne)
- › 40 dag sladkorja kristal
- › 8 jajc (ločeno)
- › 1 vanilin sladkor

Izdelava kreme:

Rumenjake premešamo s 3 dcl hladnega mleka (vzamemo od 2 litrov), dodamo pol sladkorja, vanilin in moko. Dobro premešamo, da je masa gladka. Ostalo mleko zavremo in v vrelo mleko vlijemo pripravljeno jajčno zmes ter kuhamo na zmernem ognju 5- 7 minut. Med kuhanjem mešamo, da se masa ne prežge, vendar mora vreti. Masa se redči. V vrelo maso narahlo primešamo sneg iz beljakov in drugo polovico sladkorja.

Kremo vlijemo na še vročo masleno ploščo in razmazemo. Ko se malce ohladi, namažemo s stepeno smetano in potresemo s čokolado v prahu, lahko pa damo na vrhu smetane še eno ploščo in po vrhu potresemo s sladkorjem v prahu.